

Knjiža 6.

Življenje in svet

Štev. 5.

Ljubljana 2. avgusta 1929.

Leto 3.

»Dekliška glava«

(Risba kiparja N. Pimota)

Dr. Wolfgang Weisl,

Zdravljenje tuberkuloze z dijeto

Epohalno odkritje nemškega zdravnika dr. Gersona

Pred nekaj dnevi je velik nemški kirurg Sauerbruch predaval v berlinski medicinski družbi o metodi, ki jo je odkril bielefeldski zdravnik dr. Max Gerson in ki jo na Sauerbruchovi kliniki že pet let uspešno prakticirajo — o metodi, katere bistvo ni nič drugega, kakor stroga dieta. S to dieto je moči tuberkulozna obolenja ali popolnoma ozdraviti ali pa — ker pri pljučni tuberkulozi znanost le nerada rabi besedo »ozdravljenje« — zelo bistveno izboljšati, lupus (kožno tuberkulozo) in kostno sušico, nasproti katerima je bila zdravniška veda dosedaj skoro brez moči, pa so z Gersonovo dieto že popolnoma ozdravili.

Težko je v nekaj besedah obseči ves pomen tega velikega odkritja; komur je še v spominu, da je Finsen že za samo odkritje, da bi nekatere oblike lupusa bilo moči izboljšati z obsevanjem s kremenjakovo svetiljko, dobil Noblovo nagrado, bo razumel, koliko večjo pozornost zasluži šele Gerson, pa če ne bi bil pokazal ničesar drugega, kakor samo to, da lahko brez vsakršnih žarnic in medikamentov ozdraviš strašno kožno bolezen samo s smotreno hranitvijo. Toda po svedočbah Sauerbrucha in Herrmannsdorferja, ki kot kirurga gotovo nista posebno naklonjena čistemu dijetskemu zdravljenju, ni Gersonova metoda uspešna samo za lupus, ampak pomaga tudi za kostno in druge tuberkuloze. Zato postavlja to odkritje po vsej pravici drugače skoro neznanega bielefeldskega zdravnika Maxa Gersona v prvo vrsto dobrotnikov človeštva.

Toda kakor je koncem koncev vse na svetu samo naključje, tako je tudi Gerson čisto slučajno prišel na pot, ki ga je potlej privedla do rešitve tako velikih problemov. Gerson je že izza študentovskih let trpel na migreni (glavobolu) — in tako je našel zdravila za lupus in tuberkulozo in še nekatere druge bolezni.

Ker je imel migreno ...

Gerson je po promociji (1905) najprej deloval na oddelkih za tuberkulozo profesorja Alberta Fränkla in kasneje profesorja Kröniga, ki si je ste-

kel posebno mnogo zaslug za pljučno diagnostiko; le-tega je (od leta 1909.) nadomeščal Magnus Levy. Levy se je posebno zanimal za motnje v izmenjavi snovi in je tudi mladega Gersona napotil na to, da je ure in ure, dan za dnem meril količine klora, ki so ga izločali na obistih, sladkorni boleznii in protinu trpeči ljudje v seči. Pri tem je Gerson odkril, da trpe ne samo ti bolniki, ampak tudi nervozni, histerični in sušični ljudje brez izjeme na nerednem izločanju klora.

Med tem ko izloči normalen človek v seči na dan kakih dvajset do pet in dvajset gramov klora, se pri teh bolnikih primeri, da ga izločijo včasii samo pet do dvanajst gramov. Pacienti so Gersonu povedali, da se vselej slabše počutijo, kadar imajo malo seči, in prav iste dni je opazoval Gerson slabše izločanje klora. Ti dve dejstvi je Gerson instinktivno spravil v zvezo. Ker ne pride dovolj klor na dan, je presodil, da mora ostati nekje v telesu, in ker se bolniki takrat počutijo slabše, si je dejal, da bi to utegnilo biti nekako v zvezi s klorom, ki ga zadrže v telesu. In s tem je storil prvi korak do svojega poznejšega odkritja.

Poskusi z različnimi dietami

Gerson je trpel na podedovani migreni, ki so jo imele že njegova mati, babica in prababica. Ponavljala se mu je redno vsaka dva, tri tedne s tako hudim bruhanjem, da je mladi zdravnik izbljaval po cele golide povžitih jedi in žolča. Zaman je iskal pomoči pri svojih šefih in drugih zdravniških veličinah; šele ko je doznal o uspelih poskusih dveh italijanskih zdravnikov, ki sta za migreno priporočala vegetarijansko hrano, se je skušal tudi sam ozdraviti s strogo dieto.

Pri tem je izhajal iz pravnega nazona, da je na ta način podedovana migrena nekaka »konstitucionalna« bolezen. Zato je skušal doseči izboljšanje s spremembo konstitucije — zakaj zdravila so ga bila pustila na cedilu. Tako si je radikalno izpremenil svojo hrano. Kar po vrsti je začel z dieto pinjenega mleka, ko mu to ni nič po-

magalo, z dijetno sadja, solate in kruha, potem z dijetno sadja, solate, kruha in sočivja, ki jo je naposled izpopolnil z mlekom, jajci, sadnimi soki in malo mleka.

Ker tudi to ni kaj prida zaleglo, se je Gerson domislil, da bi tudi pri njem kakor pri njegovih nervoznih pacientih utegnilo iti za retencijo (zadržanje) klora. Preiskoval je samega sebe več tednov in izkazalo se je, da je s svojo domnevo imel prav. Tudi pri njem se je od časa do časa pojavilo zmanjšano izločanje klora. Preiskoval se je še dalje. Sodeč, da mora zaradi zadržanja klora v telesnem gospodarstvu, zlasti pa v presnavljanju mineralnih snovi nastopiti nered, je skušal ta »nered« zmanjšati z izločenjem klora iz hrane: ker tvori klor (z natrijem; natrijev klorid) kuhinjsko sol, je preizkusil najprej kombinacijo svoje vegetarijanske hrane z istočasnim odtegnjenjem kuhinjske soli.

In glej, stanje se mu je izboljšalo in naposled je popolnoma okreval. Prvi Gersonov uspeh je bil dosežen: ozdravil si je migreno.

Polagoma je začel Gerson tudi pri drugih pacientih, ki so tožili nad migreno, preizkušati svojo novo dijetno. Takrat ni v tej metodi videl še ničesar bistveno novega, zakaj tudi drugi so pri prirodnem zdravljenju že operirali z dijetno in ne brez uspehov. Toda Gerson si ni želel samo trenutnega uspeha, nego »preureditev« vsega organizma po svoji dieti. Skušal je tedaj dognati, po kolikih mesecih ali letih zdravljenja z dijetno naj bi nastopila ta preureditev in bi se bolno presnavljanje trajno in končno veljavno uravnovesilo.

Opazovanje pri živčno in tuberkulozno obolelih ljudeh

Med tem ko je Gerson delal te poskuse na ljudeh, ki so bili bolni na migreni, je opazil, da je tudi mnogo tuberkuloznih pacientov bolehalo obenem na migreni. Že Charcot je bil dognal, da obstoji neka skupna bolezenska dispozicija (često na podlagi dedičnosti) za tuberkulozo, nervoznost, protin itd., bodisi da se dve bolezni radi hkrati pojavita, bodisi da druga drugo izključuje, kakor na primer migrena in apopleksija (kap). To Charcotovo dognanje je Gersona najprej privedlo na misel, da utegnejo imeti migrena in druge živčne bolezni (ki jih je potem zdru-

žil pod pojem črevesne in srčne migrene in ki vse segajo nazaj na krče odnosno razširjenja tako zvanega živčnega sistema drobovja) skupen izvor in da bi se zato vse dale ozdraviti z dijetno, iz katere je klor izločen. Tako je krog svoje terapije razširil na vse živčne bolezni in je obenem začel s plašnimi poskusi na tuberkuloznih pacientih; vendar ni dosegel kakih posebnih uspehov, čeprav je zabeležil splošno izboljšanje.

Šele leta 1912. je napravil drugi korak v tej smeri, in sicer spet po samem naključju. V izveščju dunajske klinike iz leta 1854. je našel razpravo o kemičnih izpremembah od tuberkuloze in karcinoma degeneriranega tkiva. V tej razpravi je bil dunajski zdravnik že pred dvema generacijama objavil študijo o količini soli v tuberkuloznem (in od raka degeneriranim) tkivu in ugotovil, da je pri vseh teh boleznih opaziti bistveno zvišanje klora, hkrati pa zmanjšanje količine kalcija (apnenca) in drugih soli.

Ta ugotovitev sicer ni zapadla pozabljenju, toda včasih je, kakor se je nekoč izrazil filozof, »preklete dolga pot od mrežnice do možganov, od videnja do doumetja«. V Gersonovem primeru je ta pot trajala šestdeset let, preden so zdravniki spoznali, kolikega pomena je, ako bolno tkivo obogati na kloru in obuboža na drugih solih. Gerson je spoznal, da je njegova dotodanja terapija — spraviti klor iz telesa in ga kolikor moči malo spustiti v bolni organizem — sicer prava, a nezadostna. Kalcija in drugih soli je treba organizmu, ki jih potrebuje, še posebej dovajati.

Tako je Gerson začel delati na svojem solnem preparatu, ki vsebuje danes pod imenom »mineralogén« kakih trinajst kalcijevih in drugih solnih zmesi. Pred vojno je predpisoval štiri soli, a uspehi niso docela ustrezali, čeprav so se tuberkulozni bolniki pri tem bolje počutili kakor v katerikoli drugi zdravniški oskrbi, ki so se ji bili prej podvrgli. Svetovna vojna je potem pretrgala nadaljnje delo mladega zdravnika: izkustva namreč uče, da velike vojne dijetskim raziskavam niso baš v prosopeh.

Prvi veliki uspehi

Šele po inflaciji je Gerson, ki se je bil po končani vojni nastanil v Biele-

feldu kot zdravnik za notranje in živčne bolezni, spet začel z dijetskimi zdravljenjem migrene. In spet je imel srečo. Neki pisarniški ravnatelj iz Bielefelda je že več ko deset let trpel na lupusu (kožni tuberkulozi), ki mu je razjedel že ves obraz; obenem je bolehal tudi na migreni in je prišel k dr. Gersonu, da mu kaj zapiše za strašne bolečine v glavi.

Gerson kot internist seveda ni mislil na to, da bi skušal zdraviti tako hudo kožno bolezen kakor je lupus, tem manj, ker je bil pacient brezuspešno konzultiral že vse mogoče dermatologe. Gerson mu je zapisal samo svojo dieto — mnogo sočivja, dušenega ali surovega, mnogo solate, mnogo sadja, mnogo citron in sadnih sokov, surovega mleka, jajc, malo moke, malo in samo izbrane začimbe, prav nič kuhinjske soli, domala nikakega alkohola, mimo vsega tega pa mineralogén in vsak dan fosforno ribje olje. Pacient se je pridno ravnal po Gersonovi dieti, je vsak mesec prišel k njemu in migrena se je stalno boljšala, *obenem pa tudi lupus!*

Grčice so se pokrile s krastami, se posušile, koža se je večkrat oluskala, brazgotine so se kozmetično neverjetno lepo zarastle in lupus je bil po 6-mesečni dieti ozdravljen in pacient je še danes zdrav (od takrat je devet let).

Kakšnega pomena je bilo to prvo ozdravljenje lupusa z dieto za mladega zdravnika, skoro ni moči primeriti: bolezn, ki ji zdravniki nikoli niso mogli prav do živega, nestane, a ta veliki uspeh je — postranski rezultat diete za migreno! Prvi primer je utegnil biti slučaj, toda polagoma se je pri Gersonu jelo oglašati čedalje več na lupusu bolnih ljudi, vsi so dobili isto dieto kakor prvi — in vsi brez izjeme, tudi najhujši primeri, so z absolutno zanesljivostjo ozdraveli. Med njimi je posebne omembe vreden primer nekega moža, ki je ena in dvajset let болоval na lupusu, preden je prišel k Gersonu. Imel je tuberkulozne gnojivke na vsem telesu, vrhu tega pa kavernasto pljučno tuberkulozo: po poldrugoletni dieti se je toliko pozdravil, da je spet lahko opravljal svoj poklic.

To je bil prvi veliki triumf dijetske terapije izven ozkega kroga uspehov pri zdravljenju migrene. Toda šele drugo, nič manj srečno naključje je bodočemu Gersonovemu delu dalo pravo smer:

Leta 1923. je prišel k njemu neki uslužbenec, ki je tožil nad migreno, razen tega pa je imel na stegnu dve tuberkulozni kostni fistuli, ki je na njih bolehal že sedem let in ki ju dr. Gerson seveda ni zdravil. Kostne fistule ne spadajo v področje internista. Za migreno mu je predpisal dieto in po kaki osemmesečni kuri se je bolnik prišel zahvaliti: »... in povedati sem vam tudi hotel gospod doktor, kostni fistuli sta tudi že dobri.«

»Kaj,« je zakričal zdravnik, »tudi kostne fistule ste imeli?« Planil je k pacientu, podrli dva stola in jel osuplega moža vleči za ušesa — skratka, vedel se je nekako tako kakor Arhimed v podobnem primeru. Krog se je mahoma razširil. Migrena, druge živčne bolezni, lupus in zdaj še kožna tuberkuloza — vse te bolezni ozdravljive po isti metodi! To je pomenilo, da je Charcotova teorija o neki zvezi med tuberkulozo in drugimi boleznimi rodila praktičen uspeh: ista metoda utegne ustrezati i tem boleznim i tuberkulozi!

In če je moči z isto metodo (razmerno preproste diete) ozdraviti tako migreno kakor lupus in kostno karies (gnilobo), sledi iz tega dalje, da specifična terapija tuberkuloze vobče ni več potrebna. Gerson je začel to idejo prenašati v prakso, začel je zdraviti pljučno tuberkulozo . . .

Boj proti novi veri

Kakor kaže, je sprva naletel na velike težave, ker ni imel na razpolago bolnice: ta misel se ti nehote vsili, če prelistaš dopisovanje profesorja Sauerbrucha z bielefeldskimi zdravniki v »Medizinische Wochenschrift« iz leta 1926. A ne samo zdravniki, tudi pacienti sami niso bili nič kaj navdušeni nad novo metodo bielefeldskega revolucionarja. Ko je začel predpisovati svojo »prismojeno« dieto, je na mah izgubil domala dve tretjini svojih pacientov, ki so mu očitali, da »zdravi vse po isti metodi«. Bolniki, ki so bili že leta vajeni kodeina in injekcij, so zahtevali istih zdravil in ko jim je Gerson odrekel, so mu dali slovo. Skoro še slabši pa so bili svojci, sosedi in sve-tovalci tuberkuloznih bolnikov. Lekar-narji in usmiljenke so jih svarili in jim odsvetovali Gersonovo dieto: »Brez kuhinjske soli je sleherno življenje nemogoče — če se boste ravnali po Gersonu, ne boste živeli niti štiri tedne.«

Tako so Gersomu ohranili zvestobo samo najhujši bolniki, tisti, ki so bili že davno napravili križ nad življenjem. Tisti, ki jim niso pomagali ne roentgen, ne višinsko solnce, ne ležalne kure in gore, ne pneumothorax.¹⁾ Toda oni so bili v svojem obupu pripravljani na vse in so se točno ravnali po Gersonovih predpisih: in glej, kaj kmalu se jim je stanje izboljšalo. Kakih petdeset odstotkov bolnikov se je že v prvih tednih zredilo, zvišal se jim je tek in vročica je popustila. Gerson je bil trdno prepričan, da je po njegovi metodi moči ozdraviti ne samo vnanjo, vidno tuberkulozo kakor lupus in karies, ampak tudi nje najhujšo, ker nevidno obliko: pljučno tuberkulozo.

To je bilo v začetku 1924. Takrat je Sauerbruch slučajno čul o Gersonovi dijetski terapiji tuberkuloze in je bielefeldskega zdravnika povabil k sebi v Monakovo. Gerson je poročal o svoji metodi in Sauerbruch je poslal v Bielefeld profesorja Schmidta in dr. Herrmannsdorferja, da si ogledata Gersonove paciente. Od njune sodbe naj bi bilo odvisno, ali je vreden Gersonov sistem v Monakovem v velikem slogu preizkusiti ali ne.

¹⁾ Prim. razpravo dr. Sauerbrucha »Operativno zdravljenje pljučne tuberkuloze« v 2. številki »Življenja in sveta«, 6. knjiga.

Knut Hamsun

Ob njegovi sedemdesetletnici

Teško — skoraj nemogoče — je pisati o življenju največjega norveškega pesnika in pisatelja, kajti Knut Hamsun skriva ljubosumno svoje življenje pred sodobnimi Eckermanni ter jim ne privošči niti besede. Da se jih iznebi, jim pokloni fotografije, ki ga predstavljajo kot očeta dveh dečkov in dveh deklic v Larwigu ali pozneje v Nørholmenu. Vsakdanja biografija, kakor pravi sam v svojem »Blagoslovu zemlje«: »Človek in priroda se medsebojno ne pobijata... vi ste potrebni na zemlji. Ne ysi, toda

vi ste... Vi ohranjujete življenje, pri vas sledi rod rodu; kadar umre en rod, stopi na njegovo mesto prihodnji. In to je tisto, kar razumemo pod večnim življenjem... Počivate na toplih prsih, se igrate z mehko materino roko in se napijete do sitega.«

Takšen je Hamsun že dolgo vrsto let. Vse njegove biografije ne vedo povedati o njegovem življenju ničesar. Njegovi življenjepisci se morajo uzadovoljiti z analizo njegovih del, polnih prekipajočega življenja in prirodne globine.

Toda mladi Hamsun je bil ves drugačen. Rojen je bil 4. avgusta 1859. v Lomu (Gudbrandstal) kot sin krojača Skultbakkena, ki ga je bil določil za čevljarstvo obrt. Mladi Knut pa je bil rajši nosač premoga, kamenar, cestni delavec in je ušel v Ameriko z namenom, da postane pridigar neke unitaristične verske občine, kar se mu pa ni posrečilo. Zbolel je in zdravniki so mu prisodili hitro jetiko. Da ozdravi, je skočil na lokomotivo, ki je vozila cele tri dni do Newyorka in se vrnil v domovino. Pozneje je bil še enkrat v Ameriki, se vrnil z 28 leti, predaval doma o Ameriki, sodeloval pri časopisih in napisal roman »Glad« (znan Slovencem v lepem prevodu Fr. Albrehta), s katerim je Albert Langen prav za prav ustanovil svoje slavno založništvo.

Njegovo poznejše življenje opisuje edini njegov nemški biograf dr. C. Marcus takole:

Kar se tiče njegovega življenja po 1890., zadostuje, ako se pove, da je bilo v prvi vrsti posvečeno umetnosti. To je šlo tako daleč, da se je Hamsun popolnoma odtegnil življenju, ko je bil leta 1918. kupil posestvo Nørholmen med Grimstadom in Arendalom. V malem paviljonu, ki stoji gori v gozdu na precej velikem posestvu, piše svoje romane in pridno gospodari. Knut Hamsun, nekoč najživahnejši nordijski pesnik, je postal puščavnik ter ni v stiku z vnanjim svetom niti potom korespondence. Živi v svoji prostovoljni izolaciji v mejah svoje domovine s svojo drugo ženo in s svojimi otroki.

Preje je mnogo potoval in doživljal. Bil je pogosto na kontinentu, prepotoval je svojo domovino in ta dolga potniška leta so bila najvažnejša za

razvoj človeka in pesnika Knuta Hamsuna.

Napisal je celo vrsto romanov, novel, potopisov in dram, med njimi poleg že omenjenega »Gladu« dela: Nova zemlja, Urednik Lyngre, Zadnja radost, Povesti, Kraljica Tamara, Pan, Otroci svojega časa, Blagoslov zemlje, Pod jesenskimi zvezdami. Zadnje poglavje. L. 1920. je dobil Nobelovo nagrado za literaturo.

Eno najlepših in najbolj človeških njegovih del je »Zadnje poglavje«, ki se prične z besedami:

»Da, mi smo skitalci na zemlji. Prepotujemo pota in puščave, včasih se plazimo, včasih hodimo vzravnani in se medsebojno pohodimo. Tako tudi Daniel, ki je pohodil in je bil sam pohojen.«

Španski vrtovi

Razen palač Alhambra in Alcazara so najlepše, kar so Mavri zapustili Špancem, prelestni vrtovi, ki jih najdemo v blagoslovljenih pokrajinah Španije. Ti mavrski vrtovi so naredili iz Špancev mojstrske vrtnarje, o čemer nas posebno prepričuje dekorativna ureditev sedanjih velikih razstav v Barceloni in Sevilli. Uprav genialno nasajevanje parkov in vrtov in izrabljanje efektov, ki jih dajejo vodometi — to je brez dvoma dedščina arabske kulture in že zaradi tega bi lahko bili Španci hvaležni Mavrom, katere so njihovi predniki tako kruto pobijali in naposled ostanke izgnali.

Teško si je zamisliti lepše vrtove nego so mavritanski, kakor n. pr. Generalife v Granadi ali Alcazarovi vrtovi v Sevilli. Če je vsa Granada — kakor trdi pesnik — »kos paradiza, ki je padel na zemljo« — tedaj je Generalife kos nebeškega vrta. Če so bili v prvotnem paradizu človeštva taki vrtovi, tedaj se človek ne čudi, da sta Adam in Eva storila tisto nesrečno reč z jabolkom (prav za prav jabolko tu ni, pa tudi oranže so dovolj zapeljive), zakaj kdo ne bi bil v takem razkošju grešil? Škoda le, da sta bila prva človeka, kakor pravijo, zaradi tega izgnana iz paradiza.

V čem je prav za prav opevana očarljivost kalifovih vrtov? — Prva značilnost je, da so ti vrtovi majhni. Ni tistih obsežnih prostorov, ki odliku-

jejo parke v vseh naših velikih mestih — prostorov, kjer se lahko gibljejo ti soči ljudi. Arabski vrtovi niso bili zasajeni za množice, marveč za nekaj iz-

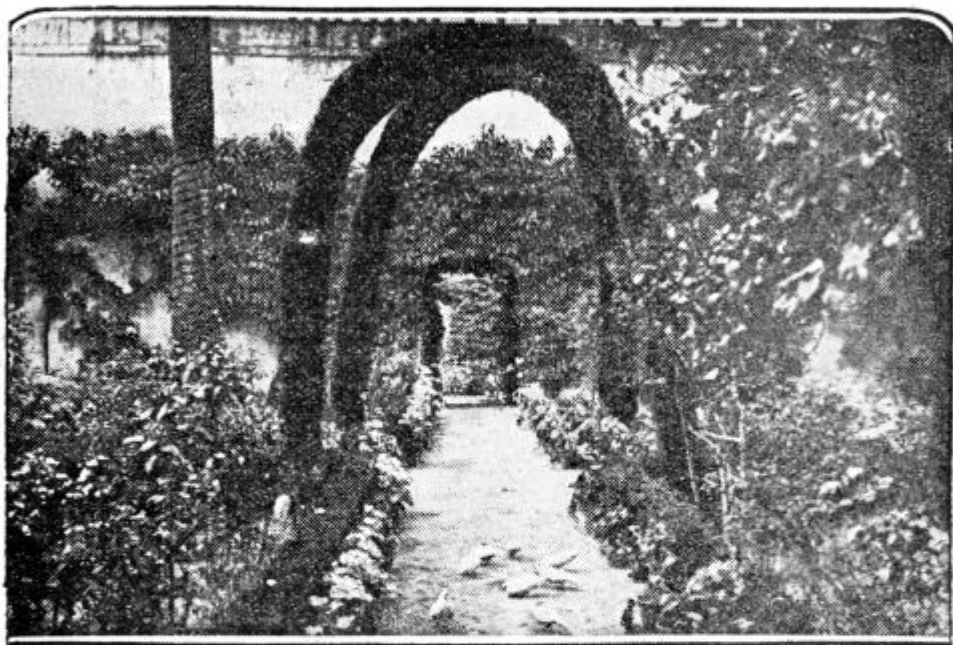
Španka z belim robcem (mantilla) ob izrednih svečanostih

voljencev usode, za kalife in njihove favorite. Tako so morali biti majhni. Zato so vsepovsodi intimni in vabljivi. Niso za sprehajalce, kajti andaluzijsko solnce je prevroče, da bi se ljudje sprehajali kot pri nas. Bolj so priprav-

ni za premišljevanje, ljubezen, sestanke, za pripovedovanje pravljic. Ko sediš v takem vrtu, se ti vsili občutek, da se je čas ustavil in da sanjaš. Opojen vonj cvetlic in dreves te tako omami, prelesten, na vsem svetu edinstven razgled tako navduši, da se vprašuješ: ni li to neki nezemeljski svet, paradiž svetopisemskih legend ali bajnolepa pokrajina na srečnejšem planetu? Na obzorju se vidijo večni snežniki Sierre Newade, ki dajejo po-

šave, poezija. Dopoldne so »patia« za-
puščene, zamišljene. V predvečernih urah pa ožive; pride mladina in igra na gitaro; nastaja atmosfera pravljic. In ni treba popolnoma obvladati španščine, da spoznaš, kako orientalsko cvetoč je ta jezik.

Spričo te edinstvene vrtnarske kulture se ne čudimo, da je Špancem uspelo ustvariti z velikimi denarnimi sredstvi, ki so jih imeli na razpolago, iz svojih letošnjih razstav v Barceloni

Motiv iz 'Alkazarskega vrta v Sevilji

krajinl nekaj severnjaški, hladen okvir, v njem pa se je obilno razbohotila prekrasna južna flora.

Na vsakem koraku diskretno šume fontane. Arabci so dobro vedeli, kako se je treba braniti pred silno vročino: voda prijetno ohlaja ozračje. Njihovi vodometi in ves sistem irigacije so se ohranili skozi stoletja do današnjega dne. Te fontane brizgajo in curljajo enako kot pred osmimi stoletji.

Vsaka boljša hiša v južni Španiji ima svoj majhni miniaturni vrt po arabskem vzorcu, tako zvani »patio«. To je večje ali manjše dvorišče med poslopji, polno cvetlic in palm, z majhnim vodometom v sredini. Okoli tega rajskega kottička se vrste stanovanjske sobe z vrati in okni, odprtimi na vrt. Odtod diha v stanovanje hlad, di-

in Sevilli nekaj takega, kar nima na vsem svetu primere. Južno rastlinstvo, voda in svetloba — s temi tremi elementi se da mnogo napraviti. Težko pa je verjeti, da bi bil mogel še kdo dati celotnemu aranžmanu toliko okusa, smisla za mero in sklad kakor Španci. Čeprav opaziš v mestih reči, ki kljub svoji pretenzioznosti ne stavijo Špancev v dobro luč, moraš na obeh razstavah priznati, da ni nikjer nič pretiranega in nekusno kričečega. Lahko kritiziraš na španskih razstavah netočnost in nezanesljivost celotne organizacije, toda glede okusa so skoraj brezhibne, v tem ali onem pogledu celo nedosegljivo vzorne.

V Barceloni je prekrasna že sama lega parka Motjnih na griču, ki se zložno spušča k mestu, ki sega vse do

njegovega podnožja, dočim se z druge, strme strani odpira prelesten razgled na neskončno sinjino Sredozemskega morja. Ta naravna lega je že sama po sebi pripomogla k dekorativnosti razstavišča. Dane možnosti so bile izkoriščene z rafiniranim umetniškim okusom. Razstavišče, ki se v velikih platformah prislanja k bujni sliki mesta, je razvrščeno enotno, v krasni perspektivi. Ob večerih, ko diha z morja prijeten hlad, se vodno-svetlobni efekti spajajo z najpestrejšimi barvami kaskad in vodometov, razsvetljenih stopnišč in alej itd.

Tudi v Sevilli ne štedijo s svetlobnimi efekti. Delikatna razsvetljava da-

je vsemu razstavnemu parku čisto poseben značaj in njegove palme, spomeniki, prelestne cvetlične lehe in miniatura jezera — vse to v podrobnostih in v celoti preseneča gledalca in mu nehote zapeljuje občutje v neko pravljico. Vse je osvetljeno — od trave do vrhov palm. Še bolj nego podnevi v arabskih vrtovih se ti ob tej iluminaciji vsiljuje misel, da nisi na tem svetu. In spomniš se, da so nekoč tu pod južnim solncem, pod višnjevim nebom Andaluzije sanjarili Mavri o paradizu s hurikami, rožami in vodometi. Zares, tu si domišljija kaj rada zamišlja Elizajska polja in sladko gibanje v Nirvani... (Iz poljščine)

Skrb za potomstvo v živalskem svetu

Manjša ko je žival, večje so življenjske nevarnosti, ki jo ogražajo in tem večja je izguba individujev (posameznikov), ki jo utrpi vrsta. Značilno je tedaj, kako je priroda preskrbela, da se velike izgube majhnih živali izenačujejo z mnogo večjim številom potomcev. Pri nižjih živalskih vrstah, n. pr. pri črvih, je množitev naravnost neverjetna. Tako n. pr. navadna trakulja, pri kateri je vsak člen s spolno delitvijo samostojna živ lahko znese več kot 50.000 jajčec. Ker vsak dan nekaj njenih členov dozori do tega, da neso jajčeca, utegne trakulja v enem letu zaploditi 100 milijonov jajčec. Seveda se iz te ogromne množine jajčec izleže samo nekaj novih individujev. 3 mm dolga samica trihin pa razmnoži svojo vrsto za 1500 potomcev.

Pri večini žuželk življenje kaj malo pomeni, pri mnogih nič drugega kot nadaljnje razmnoževanje vrste. Čas njihovega življenja je skopo odmerjen; mnoge se rode, da zopet umrjejo potem, ko so preskrbele s ploditvijo, da je bilo zadoščeno interesom, ki jih ima njihova vrsta na življenju poedinca. Muha enodnevnica živi včasih samo nekaj sekund; če ostane živa dva ali tri dni, je že tako »postarana«, da se ne more več hraniti, ker so se ji prebavni organi posušili. Živi prav za prav izključno le radi tega, da se plodi; samci poginejo takoj po parjenju, samice pa potem, ko so odložile jajčeca. V kraljestvu žuželk sta smrt in ploditev sploh tesno združena. Izjem je prav malo. Razplojevalna zmogljivi-

vost pa je baš pri teh drobnih živih čudovita. Tako n. pr. uš splodi v dveh mesecih 5000 potomcev. Stenica ima vse poletje samo eno skrb, kako bi bolj razmnožila svojo vrsto, nato prezimi in spomladi to delo znova nadaljuje. Kraljica čebelnega rodu lahko izleže v 24 urah do 3000 jajčec. Povprečno dá svojemu panju 800—900 jajčec na dan. To neverjetno visoko razmnoževalno delo more opravljati štiri leta. Termitska kraljica, ki živi v slovitih termitskih, kakor kamen trdih stavbah, lahko znese na dan do 80.000 jajčec.

Čim višje pa gremo v živalskem svetu, tem manjši je blagoslov naraščaja. Ribe imajo še tisoče, da, stotisoče jajčec, samica jesetra ali kečige, jih mora odložiti cele tri milijone, toda iz njih se razvije le prav neznatno število individujev. Krokodili, želve in žabe dajejo svojemu rodu le še okrog 100 jajc. V ptičjem svetu je že veliko, če znese samica nekaj ducatov jajc.

Toda čim številnejše je potomstvo, tem manj skrbi posvečajo matere naraščaju v njegovi najzgodnejši življenjski dobi. Pri črvih je mlado bitje od prvega trenutka, ko se izleže, prepuščeno samemu sebi; pri nekaterih drugih insektih, n. pr. pri mravljah, pa že zaznavamo trohico materinske skrbi. Jereb uči svoje majhne jerebiče, da si sami iščejo živež; drugi ptiči krmlijo mladiče več dni v gnezdu, vendar opažamo, to le pri onih, vrstah, ki imajo sorazmerno malo mladičev.

Med sesavci je največ naraščaja pri najmanjših njihovih vrstah. Miši se razmnožujejo naglo in obilno, vendar številne mladiče uničita vlaga in mraz, tako da se od stotine mladičev morda vzdrži samo eden, ki potem skrbi za razmnožitev vrste. Splošno znana je zajčja plodovitost, zlasti pri divjih zajcih. Zajkulja lahko vrže vsakih pet tednov štiri do dvanajst mladičev. Izračunali so, da en zajčji par s potomci spravi v štirih letih na svet 1.274.840 zajcev, ker vsaka zajkulja vrže sedemkrat na leto povprečno osem mladičev. Toda zajci imajo toliko sovražnikov, da se njihov rod ne more niti zdaleč tako razmnožiti, kakor bi se bil lahko razmnožil. Znano je, da so svoječasno prepeljali nekaj zajčjih parov v Avstralijo in jih izpuščili na prosto. V nedoglednem času je bilo na tem kontinentu toliko zajcev,

da je morala država organizirati velkopotezno akcijo proti njim, ker so neusmiljeno uničevali nasade.

Najvišji sesavci vržejo na leto enega, izjemoma tudi dva potomca in imajo malo potomcev. Le-ti pridejo na svet popolnoma nemočni in dolgo zavise od zaščite in skrbi svoje matere. Najbolj izmed vseh bitij pa potrebuje take pomoči človek, ki se preživlja precejšen del svojega življenja s pomočjo drugih. Kakor hitro se sesavci odstavijo z materinih prsi, si lahko sami iščejo živeža. Mlado človeško bitje pa bi bilo moralo, če bi ga prepustili samemu sebi, kaj hitro propasti. Pri najprimitivnejših narodih morajo osem let stari otroci po večini že sami skrbeti zase, v civilizirani družbi pa traja skrb staršev za potomca do 12., da celo do 25. leta v nekaterih primerih pa še dalje.

Veleletalo „Do X“

Letalstvo, ki so o njem in njegovi razvojni možnosti še pred dobrimi 20. leti zrnaevali z rameni, napreduje posihmal tako skokoma, da sodobno človeštvo, ki ima opravka s seboj na vse strani, jedva sledi njegovim zmagam.

Dr. Klavdij Dornier

Ne mislimo rekordov, ampak reformistične izume, ki se tičejo po eni strani tehnike po drugi pa gospodarstva. Kajti letalstvo je že doseglo stopnjo, kjer se začne razmišljanje o njegovi koristnosti in rentabilnosti.

Iz Alternheina ob švicarski strani Bodenskega jezera prihaja novica o no-

vem tipu letala, ki bo po vsej priliki izpolnilo vrzel, zevajočo med aeroplanom in zrakovplovom. Vmesno stopnjo je iznašel genialni konstruktor dr. Klavdij Dornier, ki je že pred dvema letoma zadivil svet z izumom štirimotornega letala »Superwal«, razvijajočega 1920 konjskih sil in razpolagajočega s prostorom za 60 ljudi. Poskusni poleti tega »Superwala« so se sijajno obnesli. Letalo je že takoj v prvih tednih doseglo dvanajst svetovnih rekordov.

Ta uspeh je graditelja tako osrčil, da je jel razmišljati o novih nalogah in problemih letalske stroke. Šel je na delo da bi rešil problem, ki zeva med akcijskim radijem in koristno težo.

Poglavitno načelo: varnost!

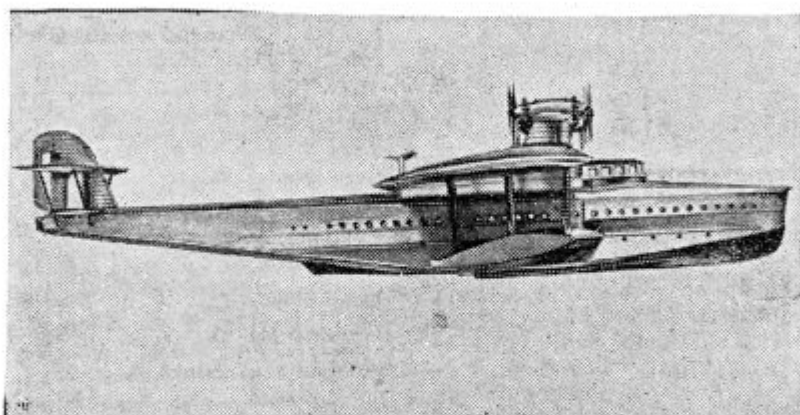
Kaj je danes vzrok največ nesrečam v zraku? Piloti so preobločeni z delom in odgovornostjo. Ne le, da morajo voditi letalo, ampak morajo tudi nadzorovati toliko instrumentov, da pozornost popolnoma izčrpa njih živce, povrhu pa morajo vršiti še navigacijsko službo. Pri vsem tem se često primeri, da niso zaščiteni niti proti najelementarnejšim vremenskim nezgodam. To pomeni torej prvič napor vseh človeških moči, drugič pa vztrajno napetost strojev, ki delujejo z vso razpoložljivo silo. O kakšni strežbi ali popravilih v zraku

vobče ni govora. Dovodne cevi za bencin in olje, ki so tako važne za krmarjenje, so le deloma dostopne. Na stotine nesreč se primeri zaradi propuščanja cevi ali pa ker se zlomijo dovodna pota za gorivo. Posledice zasilnih pristankov pa so vselej težje nesreče. Če bi bile dovodne cevi dostopne, bi se pilot zasilnemu pristanku lahko izognil. Ogenj pa je najžalostnejše poglavje v zgodovini letalstva. Po večini se vname na ta način, da kaplja ali se izliva bencin iz počenih ali drugače pokvarjenih rezervoarjev na razgrete stroje.

Ti nedostatki današnjega letalstva se morajo čim prej odpraviti, da bodo

letalu odpira široko polje udejstvovanja. Doslej se je skoro praviloma dogajalo, da je izločitev delovanja enega samega motorja pri majhnem letalu izzvala vsaj neugodne, če že ne katastrofalne posledice. Celo pri večjih letalih je takšen pripetljaj močno ohromil načrte pilotov. Pri »Do. X« pa bo pomenilo izranžiranje enega izmed 12 motorjev samo 8 % znižanje delovanja v vsakem oziru. Ta razlika pa se da izenačiti z zvišanim obratovanjem ostalih strojev, katerim bodo po startu vzeli 40 % najvišje delovne zmoglosti.

Vsak prenapor bo izključen in celo ustavitev delovanja več nego enega stroja ne bo zahtevala, da bi letalo

»Do X«

imeli ljudje več zaupanja v letalo kot prometno sredstvo. To je bila tudi osnovna misel dr. Dorniera, ki se je lotil konstrukcijske naloge »Do. X«. Posrečilo se mu je rešiti problem tako, kakor je želel. Pilota, ki bosta na »Do. X« pri krmlilu, bosta imela paziti samo na dvojno krnilo in na letanje. Funkcije pilota, inženjerja, navigatorja in poveljnika bodo deljene,

Tehnični del bo nadzoroval inženjer, ki mu bodo v pomoč mehaniki. Vrhovno vodstvo bo v rokah poveljnika in prvega častnika. Po njunem predarku se bo določala smer in posadka bo v vsem podrejena njima. Na ta način ne bo nihče preobremenjen — vsak bo skrbel samo za svojo dolžnost.

Stroji

Povečani varnosti pa bodo služile še druge okolnosti; n. pr. prebitek delovne zmoglosti, ki se ji pri novem vele-

moralo pristati. K temu vsekakor velja prišteti še druge pozitivne vrednote, ki jih nudi konstrukcija novega veleletala. Strežba strojev bo popolnoma omogočena, dočim je bilo baš to pri večini dosedanjih letal neizvedljivo. Med vožnjo se bodo lahko vršila popravila, in sicer ne samo na mestu, ampak tudi v posebnih rezervnih delavnicah, ki bodo nalašč v ta namen na razpolago. Propuščanje cevi bodo lahko strokovnjaki takoj odstranili, ker bodo imeli do napeljave dostop. S tem se ne zmanjša samo opasnost pokvarjenja strojev, marveč tudi opasnost ognja. Praktična je bila tudi zamisel konstruktorja, da zaloge goriva niso nameščene v njih neposredni bližini.

Troje nadstropij

Konstrukcija letala predvideva še druge posebnosti. Posadka bo popolnoma ločena od potnikov, ki je torej ne bodo mogli nadlegovati in ovirati

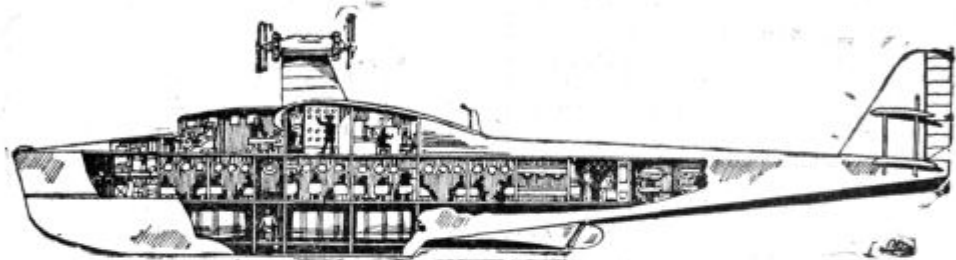
pri delu. Vsak mož bo na svojem mestu.

Trup veleletala se deli v tri nadstropja (krove). V spodnjem delu bo prostor za gorivo in tovore ter skladišča, za rezervne dele strojev in rešilne priprave. Drugi ali srednji (tudi glavni) krov bo dolg 20 metrov ter bo namenjen potnikom. Tam bodo potniki podnevi in ponoči, zakaj v tem krovu bodo kabine, saloni in jedilnica. Prostorji v tem delu se bodo lahko poljubno uredili, kakor bodo pač najbolj odgovarjali svoji svrhi.

Za posadko bo prostor v tretjem nadstropju ali na najvišjem krovu. Tam bo tudi najboljši razgled in tu bo prostor za poveljnika. Krmarenje veleletala se

v spodnjem krovu. Ako bo letalo vzelo s seboj goriva za 1000 km vožnje (maksimalni radij), bo znašala njegova kapaciteta koristne teže pet ton (5000 kg); za manjše razdalje pa, kjer ne bo potrebovalo toliko goriva, se bo koristna teža povečala do 11 ton. Že iz tega je jasno razvidno, da je »Do. X« vmesna stopnja med letalom in zrakoplovom, n. pr. Zeppelinovega tipa ter ima vsekakor značaj veleletala.

Sedaj se grade tri vrste novega tipa. Prvega je naročila nemška Lufthansa za promet med Severnim in Vzhodnim morjem, druga dva pa italijanska vlada za promet med Italijo in njenimi kolonijami v Afriki. Četrto veleletalo pa bo po dosedanjih dispozicijah na-

Podolžni prerez letala »Do X«

bo opravljalo z roko, brez posebnih pomožnih strojev, kakor je bilo doslej. Predvidene so posebne naprave za izenačenje ravnotežja in sličnih pojavov. Takoj za piloti bo prostor za navigatorje.

V pretikalni kabini se bo vršilo nadzorovanje strojev, ki jih je po številu dvanajst. Posebna plošča bo kazala vse potrebno; pritisk in temperaturo. Potem bo še prostor za radio-postajo, ki bo v neposredni zvezi z navigacijskim oddelkom, poleg njega pa bo še kabina za mehanike, ki bodo v njej opravljali vse potrebne reparature.

Trup letala meri v dolžino 40.05 m, razpetost kril pa še 8 m več. Nosilna ploskev obsega 490 četvornih metrov. Vse te okolnosti dovoljujejo veleletalu nenavadno brzino 240 km na uro. Prenese pa poleg 100 ljudi s tovari (vsaka oseba s prtljago vred sme tehtati do 100 kg) še goriva za šest do osem ur poleta. S tolikim številom potnikov in tolikim tovorom bodo proge do 1000 km za »Do. X« lahka stvar.

Teža strojev v tretjem nadstropju letala se bo izenačila s težo v skladiščih

menjeno rednemu zračnemu prometu med Evropo in Južno Ameriko.

Za konstrukcijo dr. Dorniera se zanima ves svet. Vsi tehnični zavodi pošiljajo v Albernheim svoje izvedence, vsi svetovni listi svoje korespondente. Podoba je, da bo prvi polet »Do. X«, ki ga napovedujejo v nekaj tednih, tehnična in gospodarska senzacija, kakršne že dolgo nismo doživeli.

NAD NIAGARO

Vsi prvaki vrvohodci so se poskušali nad niagarskimi slapovi. Prvi je bil Bloudin, ki se mu je 1859. zadivil ves svet. Vrv so napeli 250 čevljev nad pragovci. Bloudin je držal v rokah balancirko, drog, s katerim je lovil ravnotežje, štiporamo pa je nosil potnika, dobrovoljnega sotrudnika z imenom Calcouet. In prosluli akrobat je dospel brez nezgode preko. Toda »cucoramec« je čutil tolikšno grozo, da se mu je v nekaj dneh pamet zmešala in so ga zaprli v blaznico. Kar se tiče nosilca, se ni moglo dognati, kje in kako je umrl. Okoli l. 1880. je odložil svoje vrvi in obroče na pariški Vzhodni postaji. Ker ni prišel več ponje, jih je železniška družba prodala,

Rosita Forbesova

Moje ponočne pustolovščine

Ob neki priliki je znano podjetje povabilo razne ugledne osebnosti, da vsaka pripoveduje pet minut, kaj v življenju ji je najbolj nesimpatično. Ko je prišla vrsta na me, sem rekla, da mi ni nič bolj neprijetno, kot če me kdo siloma predrami iz spanja, v hipu, ko človek sprejema kromo Ruritanije ali leti na repatici ali preiskuje poslednjo belo liso na zemljevidu. Občinstvo se je muzalo in smejala, vem pa, da si je večina zamišljala samo primere, ko s človeka pade pernica ali ko zakasneli hotelski gost preveč razbija po hodniku pred tvojo sobo.

Tudi jaz sem mislila na zakovice, mrličje in hijene, na nekega samomorilca, nekega zaljubljenega ježevca, na neki žurnalistični pokolj; na džunke, duhove in néko sekiro pred vrati, na vse te vesele in resnobne pustolovščine, ki so me kdaj ponoči dramile iz zasluženege spanja.

Naj Vam povem nekatere:

Nekoč sem potovala po zahodni Arabiji, preoblečena v egiptsko damo, ki je namenjena v neki harem v notranjosti dežele, ki ga je bilo težko dognati; tako so me vaški šeiki sprejemali dokaj prijazno. Spala sem v ženskih kočah in zabavala Beduinke s pripovedovanjem o Egiptu. Ko je bila moja arabščina izčrpana, smo se vlegle tesno kakor sardine in se pripravile k spanju.

Beduinke so snele z glav umazana zakrivala, si jih omotala okoli nog in dremale, kakor bi bile brez kosti. Sopara in smrad sta bila taka, da tega ni moči popisati.

Neko noč, ko so bile moje sosardine preveč nemirne, sem občutila, da ne morem več vzdržati. Vzajem torej zakrivalo in oprezno stopim k durim. Dvorišče je bilo v mesečini in kočna na nasprotni strani se mi je videla vabljivo prazna. Stopim tja in pogledam skozi vrata: neka oseba, zavita v progasto »šejbo«, je trdo spala. Po vsej verjetnosti kaka nevesta — sem pomislila — zakaj od nje je prihajal silen, sladek vonj. Stopila sem preko nje, se zvalila v kot in zaspala.

Ne vem, zakaj sem se nenadoma predrabila. Skozi odprtino so bleščale debele zvezde. Nič se ni zganilo. Pogledala sem dekle, ki je ležalo tako tiho,

da sem se prestrašila tega miru. Posluhnem, ali diha. Nič. Po životu mi je šinil leden drget.

Stisnila sem se od strahu k steni. Čez nekaj minut pa sem z največjo napetostjo volje vstala in razgrnila »šejbo« na tej negibljivi postavi.

Spala sem z mrtvecem, pripravljenim za pogreb. Vonj je prihajal od pogrebnih rastlin, ki so jih zatakneli devojki med grudi.

★

Spominjam se mnogih pustolovskih noči, ko sem se potikala po svetu na blodečem parniku in rečni džunki z dekletom, ki je bilo prav tako pustolovsko kakor jaz. Na Kitajskem sva se odločili za sedem sto milj dolgo pot v notranjost med armadami Severa in Juga. Skrili sva se v municijski vagon nekega vlaka, nabasanega z domačim vojaštvom; tako sva se brez pasu izognili kontroli konzula v Kantonu. V družbi trume potnih vojakov in nekega ujetnika, ki je imel roke zvezane h kiti, sva prispeli v Šui-Čou, kjer je konec proge.

Vljudni nakupovalec wolframa, edini Evropec v tem kraju, nama je ponudil zavetje. Njegova hiša pa je bila popolnoma v kitajskem slogu in tako sva morali spati na lesenih opijskih naslanjačih.

Prvo noč naju predrami strahovito udrihanje po durih. Undina in jaz skočive pokonci. Trgovec z wolframom naju brž pomiri in odhiti k durim.

»To bo bržčas kak guvernerjev ukaz; po navadi mi jih pošilja ponoči, ker Kitajci tujcem sila radi ponagajajo.«

Pokazalo se je, da je Njegova Ekszellenca zelo vznemirjena. Raznesla se je vest — ena izmed tisočih — da ogromna tolpa razbojnikov pripravlja napad. Pa vprašuje guverner, kako bi se dal Šui-Čau najbolje braniti?

Trgovec je predlagal, da naj se takoj zasedeta oba hriba, ki obvladujeta mesto, toda guverner se je obotavljal, da bi izpostavil svoje vojake nevarnostim pod milim nebom.

»Ali ne bi mogli biti ranjeni?« je vpraševal boječje.

Nekaj noči pozneje sva se iztihotapili iz Šui-Čou v času, ko so se izmenjavale straže. Trgovec z wolframom je naju spremil. V črni temi smo se tipaje pomi-

kafi ob mestnem obzidju in se potem spustili kar po polju, nato pa po ovinku k reki. Končno sva dospeli do neke proste džunkve, ki jo je bila južna armada oplenila.

Štiri in dvajset ur sva pluli s tem čolnom po reki. Drugo noč ob dveh zjutraj sva prepluli neko globel in se zasedrali tam, kjer se je reka razširila med cvetočo goščavo. Kuliji so stopili na obrežje. Midve sva se spravili k počitku.

Se zdaj se spominjam, da sem bila v globokem spanju, ko me je Undina močno stresla.

»Kaj je?« sem zamomljala.

»Poslušaj! Ali nič ne slišiš?« Nekje je odmeval strel.

»Nu, nič posebnega«, sem rekla zlovoljno. Undina me je še silneje stresla za rame.

»Le čakaj!« je rekla.

Baš sem ugibala, ali bom lahko zopet ujela svoje sanje, kar se oglasi čez vodo nekaj zategnjen žvižg. Bil je to najstrahotnejši zvok, kar sem ga kdaj slišala; od njega so se mi naježili lasje. Žvižg se je ponavljal; odgovarjal mu je zvok z našega obrežja.

»Oh, moj bog, bližajo se!«

Siloma sem spravila Undino iz kajute. Džunkva je bila prazna, toda med grmovjem na obrežju se je videl ogenj. Zopet je rezko zažvižgalo med skalami. Na brežini sem opazila nekaj belega, ki se je počasi pomikalo.

Stopili sva po jarbolih na kopno; še zdaj se spominjam, kako se je drobila zemlja pod najinimi nogami. Obupno sva se vrgli skozi grmičevje k ognju najinih kulijev. Tolmač je mirno kadil ob ognju.

»Kaj je to?« sem vprašala, opozarjajoč na žvižg, ki se je zdel, kakor da prihaja odnekod izpod tal. Mali tolščak v črni svilnati suknji in belih hlačah se ni niti zganil.

»Bila je bitka. Saj ste sinoči slišali puške! Zdaj so prišle žene, da poiščejo mrtve. Žvižgajo zaradi tega, da bi pregnale zločeste duhove.« Tlačil si je pipo. »Morda slišite duhove, ki jim odgovarjajo,« je pristavil. — Vrnili sva se na ladjo in si zamašili ušesa, medtem ko so se žvižgi ponavljali, rezko presekaivali nočno tišino in se izgubljali v teminah.

Edin primer, ko sem čula nekaj podobno strahotnega, se mi je pripetil v nekem zelo elegantnem turistovskem središču v kanadskih Skalnatih gorah.

Bilo je v Glacierju, kjer je hotel na obronku neizmernega gozda, nedaleč od proge. Ko sva prispeli tja, je bil poln gostov, toda njegov ravnatelj ni mogel odoleti Undinemu smehljaju. Odvedel naju je v sobo z eno posteljo in kopalnico, nama izročil ključ in odšel.

»Ena izmed naju mora spati na tleh,« je rekla Undina turobno.

Nato sva šli na postajo po prtljago. Neko deklo v kroju Armade spasa je dremalo na klopi. Vprašali smo, zakaj si je izvolila tako trdo in neudobno prenočišče. Bila je sama. V hotelu ni dobila mesta. Morala je sedeti na peronu dvajset ur do prvega vlaka, ki odhaja ob treh zjutraj. Vzeli sva jo iz usmiljenja s seboj, ji dali večerjo — in ponudili prenočišče v najini sobi.

Nato se je Undina z žimnico razprostrela po tleh, jaz pa sem se zibala na trdnih peresih. Dekle iz Armade spasa je dobilo vzglavnik in odejo, iz katere si je postlalo ležišče v kopalnici. Domenili smo se, da odide potihoma, ne da bi naju dramila, na svoj vlak. Posodili sva ji budilko, zaprli vrata in zasпали.

Vzbudilo je naju počastno ječanje v kopalnici. Undina se je z enim samim skokom vrgla na mojo posteljo. Čakali sva, zatajujoč dih. Še en blazen krik je presunil noč in po glavi nama je šinil isti strah — brahi sva nedavno neko strašno povest.

»To sploh ni bila ženska,« mi je šepnila Undina.

»Ne,« sem pritrdila, »to je volkodlak.«

Elektrika se je odpirala blizu vrat. Nastala je kratka borba, kdo jo bo odprl. Bila sem močnejša, pa sem vrgla Undino s postelje.

Ko je zažarela luč, sva čutili, da nama raste pogum. Strašni, nečloveški glasovi so še vedno prihajali iz kopalnice, ki ni bila zaklenjena. Oprezno sva odprli vrata. Bela sobica je bila prazna; pogled na budilko me je preveril, da je skoraj že ob štirih. Najin gost je očitvidno odšel že pred uro, da ujame svoj vlak. Na stolcu je ležal dolar s prijaznimi vrsticami.

Undina in jaz sva se čudno spogledali, kar se divje rjovenje oglasi znova. Opazili sva, da je okno odprto. Zunaj, — ali sem povedala, da je bila soba v priltičju in z okni v gozd? — je stal blizu okna ogromni ježevcec in je tulil v luno.

(Konec prihodnjič)

Inž. C. Jeglič

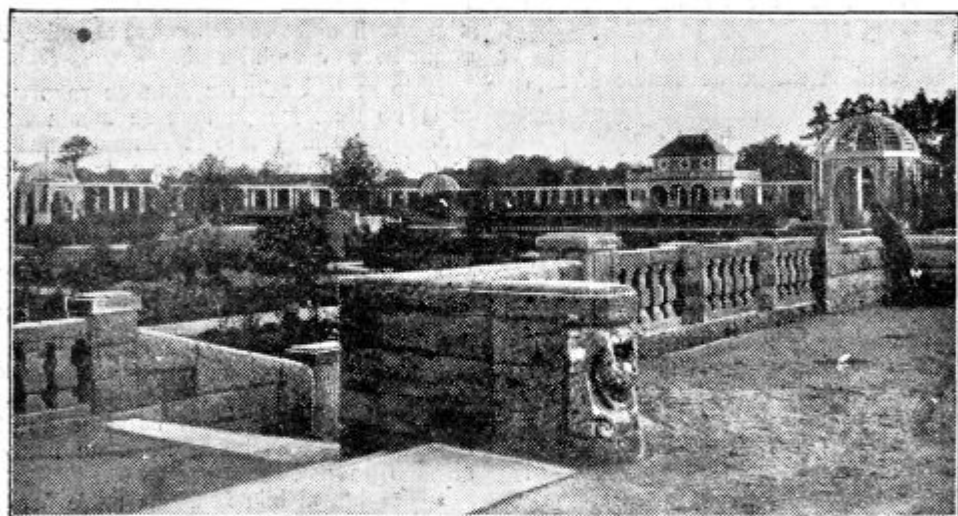
Botanični vrt v Monakovem

Tujcu je v nemških Atenah ob Izari čas vedno prekratek; ne samo blaženim novoporočencem, ki šele ob desetih dopoldne zajtrkujejo z marmelado in maslom obložene kruhke, ampak morda še bolj tistim radovednežem, ki ves ljubi božji dan tekajo po muzejih in galerijah in si le zvečer privoščijo Hofbräuhaus am Platzl, odkoder se spet ni skoraj moč ločiti.

Toda kdor se količkaj zanima za rastlinstvo in posebej še za vrtnarstvo, naj

nični vrt. Dragoceni za znanstveno proučevanje so postali zlasti tudi tropski botanični vrtovi, n. pr. na otoku Javi. — V Nemčiji se ponaša z botaničnim vrtom, ki odgovarja najvišjim zahtevam moderne znanosti, Berlin v svojem predmestju Dahlemu, katerega pa v nekaterih ozirih prekaša botanični vrt v Monakovem.

Kakor vsak botanični vrt, je tudi monakovski namenjen predvsem znanstvenemu delu in proučevanju; obenem pa

ne zamudi prilike, da si ogleda v Monakovem vzorni botanični vrt, ki velja za najboljšega v vsej nemški državi. Uredili so ga tik pred vojno namestu starega, pretesnega botaničnega vrta, ki je bil blizu glavnega kolodvora. Novi botanični vrt, ki se razprostira poleg slovitnega parka v Nymphenburgu, zavzema okrog 19 hektarjev površine.

Prvi začetki botaničnih vrtov datirajo iz srednjega veka, ko so zlasti v samostanskih vrtovih jeli urejati poučne zbirke koristnih rastlin. Javen, obsežnejši botanični vrt so šele l. 1533 napravili v Padovi. Večji ugled in splošnejši pomen so pa dobili botanični vrtovi v 17. stoletju, po ustanovitvi znamenitega Jardin des plantes (1633) v Parizu. Danes je eden največjih in najbogatejših na svetu botanični vrt v Kewu pri Londonu, zasnovan v letih 1730—1759. Vsaka kulturna dežela ima danes že svoj bota-

ta ustanova izvrstno služi še širšim krogom občinstva, da vzbuja zanimanje za opazovanje narave in rastlinskega življenja in zlasti tudi za obrazovanje in nasaditev privatnih vrtov. Razen znanstvenih vidikov so se zelo uspešno uveljavili lepotni oziri vrtnarske arhitekture, tako da ta vrt kot najprivlačnejši park privablja tisoče ljudi, ki se žele razvedriti in užiti par srečnih ur med zelenjem in cvetjem. — Plačlaš 20 pfenigov vstopnine, pa se lahko ves dan izprehajaš po prijaznih potih obsežnega vrta, kjer se ti vsak čas nudijo nove zanimivosti in krasote. Za 50 pfenigov (7 dinarjev) pa dobiš vstop še v ogromne rastlinjake, kjer je razstavljena ena izmed najbogatejših zbirk na našem kontinentu. Seveda je na vrtu tudi restavracija in kavarna, ki mudita spet svoje... Ob obisku botaničnega vrta si lahko nabaviš pri vratarju knjižico s preglednim načrtom vseh nasadov. Za

obisk rastlinjakov ti je na volji še poseben vodič z zelo poučnimi opozorili.

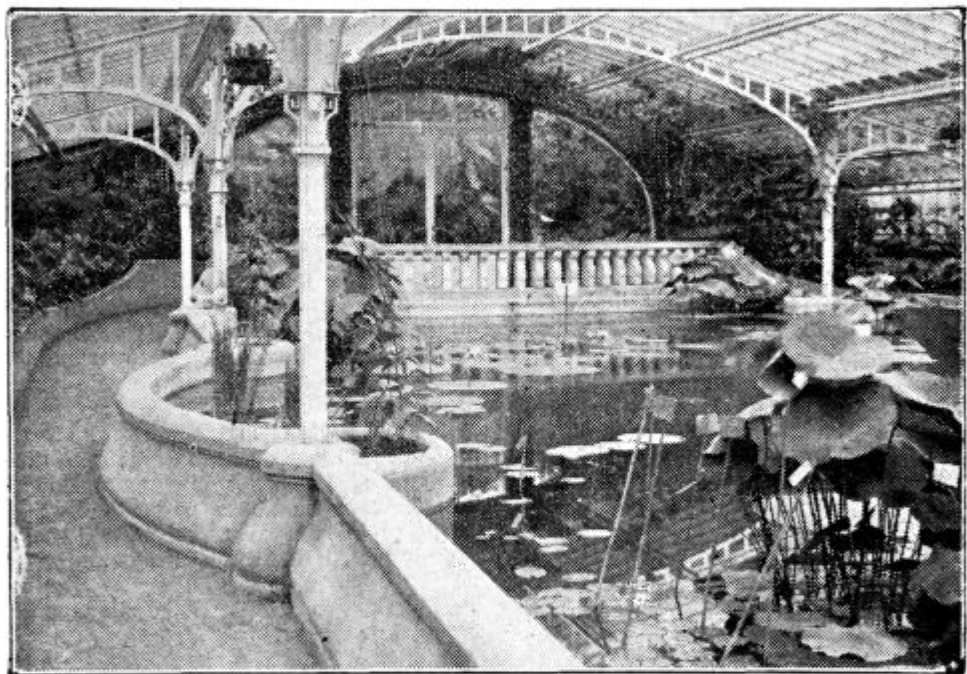
Da omenim par številke: Steklenjaki, ki so bili dograjeni in dostopni za splošen obisk l. 1912., pokrivajo površino 7356 kvadratnih metrov in je v njih spravljeno okrog 40.000 rastlin. Nasadi na prostem so bili dovršeni l. 1914; že tedaj je bilo stroškov zanje (brez poslopij) blizu 2 in četrt milijona mark (30 milijonov dinarjev). Vsako leto obiše botanični vrt 400—500 tisoč ljudi.

Vrt obsega pet glavnih oddelkov: I. okrasni vrt z najrazličnejšimi cvetlica-

Prva izmed naših slik kaže krasno, 180 m dolgo senčino (pergolo), ki jo preprežajo najraznovrstnejše, lesnate in zelne spenjavke. Na drugi sliki vidimo del rastlinjaka, v katerem je vodna kotlina z lokvanji.

Ob vhodni strani botaničnega vrta stoje mogočne stavbe, v katerih sta nastanjena sloviti botanični zavod in muzej.

Takole, kadar prirajžam iz tujine spet v našo preljubo Ljubljano, vso vase zamaknjeno, se mi nehote obnavlja vprašanje: ali bi res ne moglo biti vsaj malo

mi; II. biološke skupine (alpinum, močvirske rastline, praproti, rododendrone i. dr.) z izredno zanimivim oddelkom, ki kaže posebnosti iz rastlinskega življenja (mutacije, prehranjevanje, oplodbo, razmnoževanje itd.); III. koristne (kmetijske), zdravilne in strupene rastline; IV. botanično-sistematski oddelek in V. arboretum z bogatim izborom listnatega in iglastega drevja.

Kaj je pa zbrano v rastlinjakih, ni tu prostora, da bi našteval. Dva steklenjaka sta polna čudovitih orhidej, v veliki vodni kotlini plavajo lokvanji (med njimi znameniti orjak — victoria regia), prijatelji kaktej imajo spet svojo hišo, med tropskimi rastlinami najdeš rodne banane, ananas, kavovec, poper, juto itd.

bolje tudi pri nas? Ali je res vsemu, česar Slovenci nimamo, kriva le naša materialna revščina, s katero se zadovoljni Kranjci tako radi tolažimo in napihujemo? Imamo v Ljubljani ob Ižanski cesti botanični vrt tam iz francoskih časov, za katerega pa še Ljubljančanje ne vedo, tako je skrit za tesnim meniškim zidom; in vendar so tudi v njem dragoceni biseri! Ondi pod Rožnikom, v tistem kotu pod Čadovo gostilno, kjer bi bil paradiz za naš botanični vrt, so pa sedaj začeli zidati stanovanjske hišice...

Fr. B.

Par ameriških humoresk

Mark Twain

(Lesorez slikarja-grafika E. Justina)

Samuel Langhorne Clemens, znan pod psevdonimom Mark Twain, je tipičen zastopnik ameriškega grotesknega humorja. Vendar se odlikuje Mark Twain predvsem po tem, ker njegov humor ni humor fraze, marveč obstoji v originalnem pogledu na predmet, ki ga pisec obravnava. O Marku Twainu, ki je umrl leta 1910., pripovedujejo nebroj šal in anekdot, kajti njegovo življenje je nepretrgan niz veselega smeha. Ne samo kot pisatelj, tudi kot človek je bil Mark Twain humorist. V vsakem položaju svojega življenja je znal prijetne in neprijetne stvari gledati s posebnega gledišča in jim obesiti smešno noto. Po poklicu je bil potujoč novinar in poročevalec ameriških listov. Izdal je več knjig svojih originalnih domislic; najbolj znane so »Dogodivščine Toma Sawyerja«, »Huckleberry Finn« in druge, ki so že davno prevedene na jezike večjih narodov. Živel pa je Mark Twain kot vedno se smejoči veseljak, ki v življenju vidi le smešno stran in ki najresnejši stvari v hipu lahko da porčijo humorja, groteske in komike.

Našim čitateljem podajamo par domislic tega veselega Američana, ki doslej še niso bile objavljene v njegovih zbranih spisih:

Na zborovanju vseučiliškega društva v Newyorku je Mark Twain pripovedoval naslednjo zanimivo dogodibico iz svojega življenja: »Pred davnimi leti,

ko sem bil v S. Franciscu novinarski poročevalec — prav za prav bi moral reči, da sem si želel postati poročevalec listov —, sem imel prijatelja, ki mu je takisto šlo zelo slabo. Bil je pesnik in si je domišljjal, da je njegovo življenje popolnoma pokvarjeno in ponesrečeno, kar sem mu kot dober prijatelj prav rad pritrdil. Pesnik je iz te ugotovitve izvajal nujni sklep, da se mora sam usmrčiti. Povedal mi je svojo misel in potrdil sem mu jo kot popolnoma pravilno. Ponudil sem mu svojo pomoč pri tem, ker je dolžnost poštenega človeka, da je v pomoč prijatelju v nesreči. Moram priznati, da moje ravnanje ni bilo popolnoma nesebično. Uredništvo mojega lista mi je obljubilo, da me namesti kot poročevalca, brž ko mu prinesem prvo senzacijo. No, in samomor mojega pesnika bi bil dovoljna senzacija.

Pesnik pa je odlašal in odlašal svoj samomor, da sem ga moral vedno spominjati na njegov sklep. Uveril sem se, da so samomorilci zelo nestalnih nazorov in često menjajo svoje sklepe in namene. Meni pa je bilo treba senzacije za list! Kó sem ga tako vedno vzpodbujal, da izvrši logično utemeljeni sklep, se je izkazalo, da se obesiti noče na noben način, pač pa je pripravljen, da se ustrelji. To je bila domišljjavost, kajti za revolver nisva imela denarja. Slednjič se je vendar odločil, da se utopi. Pohvalil sem to misel kot prvovrstno idejo in sem šel z njim, da bi se stvar gotovo posrečila. Moj prijatelj je bil strahovito nepraktičen človek, zato mu je bilo treba pomagati. Zgodilo pa se je pri tem nekaj silno romantičnega. Prijatelj se je že potapljaj, jaz pa sem opazoval njegovo borbo, da bi mi v poročilu ne ušla niti najmanjša podrobnost. V to borbo je kar naenkrat po Tihem oceanu priplaval — rešilni pas. Sam bog ve, kje se je vzel tako nenadoma. Takoj mi je prišla dobra misel, meni je prišla misel, kajti moj pesnik ni imel nikoli nobene, zlasti tedaj ne, ko je bilo treba napisati kako peser. Rekel sem mu, naj se poprime pasu in sem nato oboje izvlekel na suho. Misel, ki mi je prišla, sva izvedla. Nesla sva rešilni pas v zastavljalnico in sva za dobljeni denar kupila revolver, ker je prijatelj

pač toliko hrepenel baš po takem načinu samomora. Kupila sva star revolver, ki je imel kroglo kakor pošteno debel oreh. Ko je prodajalec slišal, da gre za samomor pesnika, se ni prav nič obotavljal, kar dal je strašno orožje. S to kroglo se je pesniku res posrečilo, da si je prebil glavo. Bil je strašen trenutek, ko si je nameril revolver na sence in pritisnil petelina. Možgani so kar brizgnili naokoli. Pesnik pa je pri tisti priči izgubil svoj pesniški dar in danes je pošten in pameten človek ter koristen član človeške družbe.«

★

Na komerzu odličnega »Lotus Cluba« je Mark Twain pripovedoval gostom tole dolgo povest: »Jaz sem, kakor neki starček, ki sem ga poznal in ki mi je pripovedoval čudno dogodivščino, ki se je pripetila njegovemu dedu. Starček je imel sila dober spomin in se je sredi pripovedovanja spomnil vedno kaj novega ter začel pripovedovati o tem. Ded tega starčka je šel nekdanj po travniku in mu je padla srebrna desetica v travo. Sklonil se je, da jo pobere. Na travniku pa je bil oven, ki je menil, da ga ded izziva. Starček ni dokončal povesti o svojem dedu, ker se je spomnil, da je imel ded nečakinjo, ki je imela stekleno oko. Ta je oko posojala svoji sosedu, ki si ga je vtikala, kadar je imela goste. Oko pa ni dobro stalo in se je vedno obračalo navzgor, kadarkoli je pokimala z glavo, kar je bilo zelo smešno. Potem je prešel na svojega strica. Pisal se je Reginald Wilson. Ta gospod Wilson je nekoč prišel v tovarno za preproge in se pri strojih zapletel v gomilno jermenje. Stroji so ga pograbil in ga vlekli po vsej tovarni. Še preden je bilo mogoče ustaviti stroje, je bil gospod Wilson že vtkan v dolgo preprogo, tako da ni bilo mogoče ločiti, kaj je Reginaldovo in kaj je tkivo. Wilsonova žena je kupila to preprogo, jo dala pokopati in napisati na grob: »Drage mu spominu preproge, ki vsebuje smrtno ostanke Reginalda Wilsona. Pojdi in stori tudi ti tako!« Tako je starček vezal dogodbo za dogodbo in nikoli nisem mogel zvedeti, kako se je godilo njegovemu dedu, je li našel desetico, ali pa se je zgodilo kaj drugega.«

★

Zanimiva je tudi povest o tem, kako je Mark Twain kot deček prvič za-

gasil v nepoštenost. Sam pripoveduje to stvar takole: »Bil sem še močno mlad in tisti dan je bila strašanska vročina. Gredoč po cesti sem opazil voziček z melonami, ki so bile silno vabljive. Skesano priznam, da sem pal v skušnjavo in sem ji podlegel. Porabil sem trenutek, ko prodajalec ni pazil na svoje blago, pograbil sem melono in zbežal. Skrit sem potem prerezal melono in videl, da je še slaba in nedozorela. Premišljal sem, kaj bi v podobnem primeru napravil naš narodni junak Jurij Washington. Ugotovil sem, da je pravilno ravnanje samo, ako vrnem melono prodajalcu. Junaško sem sklenil: »Grem in vrnem to zeleno melono tja, kjer sem jo vzel.« Šel sem k prodajalcu in mu oddal melono. Rekel sem mu, da naj se sramuje, ko vozi po svetu take zelene in slabe melone in sem ga prisilil, da mi je dal izvrstno melono namesto vrnjene zelene.«

LEPA PLAČA

Amerika je dežela čudežnih uspehov. Friderik Eckner, ki je bil nedavno imenovan predsednikom ene izmed najjačjih varovalnih družb v Newyorku, nudi zanimiv zgled. Eckner je pričel svoje delovanje v tej družbi kot uboren uradnik s 4 dolarji na teden. Bil je sin alzaškega doseljenca. S svojo marljivostjo in resnobo je stopal vedno više, vse do podpredsedniškega stolca. Danes pa je predsednik. Na leto služi 200.000 dolarjev, kar je baje najbolje plačano mesto v Zedinjenih državah.

NAOČNIKI ZA ŽIVINO

Ljudska domišljija je pri nas dala zelene naočnike ribniškemu konju, da bo rajši hrustal trdo krmo — lesene ostružke. Po nekih krajih na Ruskem pa je ta ideja zares meso postala, kakor poroča francoski list L'Est illustré. Črede so tam uprav fantastične: Kaj je čudnejšega od teh odličnih prežvekalcev, ki se šetajo z velikanskimi »špegli« na očeh! Ako pripognejo glavo k tlom, se ti zde podobni učenjakom, ki pazno in pozorno razrešujejo starinski napis ali molče občudujejo imenitno najdbo. Če buljijo vate, se te neizbežno poloti krčevit smeh. Ti naočniki pa seveda niso mišljeni v razvedrilo prepotnikom niti za to, da bi voli in krave laglje motrili puhajoče vlake ali drdrajoče avtomobile. Ne! Rusi severnih pokrajin devajo svojemu govedu barvite naočnike, da bi jih ščitili pred strahovnimi očesnimi boleznimi, ki jih povzroča odsev snega. Ahasver, ki je prinesel na zapad to poročilo, je pozabil povedati, imajo li ta spogledljiva krdela rajši ščitipalnik ali pa gosposki enoočnik (monokel).

Dr. Vl. Travner

Čarovniški procesi na Slovenskem

Drugi del

Čarovništvo in čarovniški procesi v dobi od l. 1500.—1750.

I. poglavje.

Hudodelstvo čarovništva in kazenska določila

Že v splošni zgodovini čarovništva smo omenili, da je novodobno čarovništvo pogodba človeka s hudičem v namenu škodovati ljudem na zdravju, premoženju i, dr. in obenem odpad od prave vere.

Bistveni znak čarovništva je torej *pogodba s hudičem*. Brez te pogodbe je čarovništvo nemogoče. Hudiča se ne more prisiliti, da bi služil človeku; to stori hudič prostovoljno, ne pa za stonj, ker zahteva zato od človeka dušo. Pogodbo skleneta čarovnik in hudič bodisi z določenimi besedami ali v pismeni obliki (*pactum expressum*), bodisi molče, s konkludentimi dejavnji (*pactum tacitum, implicitum*)*. S to pogodbo dobi čarovnik moč, da stori nekaj takega, kar presega človeške moči n. pr. letati po zraku, delati točo itd. Sredstva (n. pr. čarovniško mazilo) nimajo moči v sebi, temveč so le nekaki vidni znaki nevidne hudičeve pomoči. V tem obstoji bistvo *demonične magije*. Razen demonične magije obstoje še druge vrste magije. Glavni teoretik čarovniške vere jezuit *Martin Delrio* navaja kot primere *naravno* in *umetno* magijo (*magia naturalis* in *magia artificiosa*). Naravna magija je natančnejše spoznavanje *naravnih* sil, kakor n. pr. teka planetov in njihovega vpliva na naše življenje (astrologija). Tak dar je imel n. pr. kralj Salamon. Umetna magija pa je uporaba naravnih sil bodisi v znanstvene svrhe, t. j. takzv. matematična magija (n. pr. razne iznajdbe), bodisi v sleparske namene (glumarstvo). Zato niso bili čarovniki številni okultisti tega časa, kakor n. pr. *dr. Faust, Picus Mirandola, Theophrastus Paracelsus* itd.

* Poleg tega omenjajo pisatelji še več drugih vrst pogodbe s hudičem (*pactum diabolicum*). Valvazor omenja deset vrst, kakor n. pr. p. d. *dolosum et expressum*, p. d. *non dolosum et expressum* itd.

Vendar se more hudič v dosego svojih smotrov posluževati tudi teh samo ob sebi dopustnih vrst magije, n. pr. da la komu dar natančnejšega spoznavanja narave. S tem pa postane naravna ali umetna magija demonična. Zato je vsem okultistom pretila vedno nevarnost, da jih smatrajo ljudje za prave čarovnike, t. j. zločince. Škodljivost demonične magije ni bistveni znak čarovništva; navadno pride v poštev le pri določitvi kazni.

Drugi znak čarovništva je *odpad od prave vere*, t. j. od katoliške ali od evangeljske cerkve. Teoretično je brez odpada od vere čarovništvo nemogoče. Zato je n. pr. židinja sicer lahko čarodejka (čarovnica v starem smislu), ne pa prava čarovnica. Zato je bilo (pravo) čarovništvo v pravoslavnih, kakor tudi v nekrščanskih deželah neznano. Iz tega seveda še ne sledi, da v teh deželah niso sežigali zločestih žensk. Sežigali so jih pač pod drugim »pravnim naslovom« (kot čarodejke, zastrupljevalke itd.). V praksi pa se ta razloček ni dosti upošteval. Zato so katoliki (posebno vneti protireformatorji kakor n. pr. škof Ehrenberg) sežigali z isto sevda katoliške in protestantske čaravnice in — obratno protestanti katoličanke, četudi po katoliških nazorih protestantinja ni mogla odpasti od prave (katoliške) vere in narobe. Pri naš seveda ta znak ne igra posebne vloge, ker je protireformacija že l. 1600 temeljito iztrebila zadnje ostanke luteranstva (razen luteranskega plemstva, ki je bilo izgnano l. 1628). Zato nam z gotovostjo ni znan niti en primer, da bi bila pri naš obsojena kaka nekatoliška čarovnica. Možno bi bilo to le v procesih pred l. 1600.

Čarovništvo se je smatralo vedno kot najhujši zločin (*crimen atrocissimum*). Zato se je kaznovalo z najhujšo kaznijo in ni kaznivost dejanja nikdar zastarala.

Sodobni kazenski zakoni pojma čarovništva ne definirajo, ker je bil čarovniškim sodnikom iz bogate bogoslovne in juristične literature in prakse itak natančno znan.

S hudodelstvom čarovništva tekmujejo navadno razna druga kazniva de-

Janja pred vsem hudodelstvo umora s strupom (veneficium), sodomija (bestialitas), bogoskrunstvo (sacrilegium), odpadništvo (apostasias) in bogokletstvo (blasphemia), za katere so določali zakoni posebne kazni. Izrekla pa se je vedno tista kazen, ki je bila najhujša. To je bilo posebno nevarno, ker so sodniki smatrali čarovništvo ob enem za odpadništvo, oziroma za bogoskrunstvo, tako da je bil obtoženec vedno obsojen na smrt, tudi če je bilo dvomljivo, da je bil čarovnik.

Do l. 1574. ni bilo na Štajerskem pisanih kazenskih zakonov. Sodniki so se ravnali po pravnih običajih in po posameznih navodilih deželnih knezov. Krvni red Karola V. z dne 5. junija 1532. (C. C. C.) je imel tudi za naše kraje le subsidiarno veljavo. Vendar so naši krvni sodniki ta zakon vedno upoštevali. Dne 24. decembra leta 1574. pa je izdal nadvojvoda Karel II. s privoljenjem deželnih stanov »die Landt und peinliche Gerichtsordnung des Löblichen Fürstenthumbs Steyere«, imenovano navadno »štajersko Karolino«, ki je veljala v bistvu do Marije Terezije, torej do časa, ko so čarovniški procesi pri nas prenehali. Poznejši štajerski čarovniški sodniki se sklicujejo tudi pogosto na krvni red cesarja Ferdinanda III. za Nižjeavstrijsko z dne 30. decembra 1656. (Ferdinanda), čeprav ta zakon ni v naših krajih nikdar veljal. Kakor nekateri današnji juristi, so se namreč tudi tedanji sodniki prav radi hvalili s svojo učenostjo in načitanostjo in so zaradi tega pri vsaki priliki citirali vse mogoče zakone, posebno pa Ferdinandeo, razen tega pa še razne bogoslovne in juristične pisatelje, ki smo jih omenili že v splošnem delu. Da je bilo »Kladivo čarovnic« za naše čarovniške sodnike absolutna avtoriteta, je samo ob sebi umevno, če tudi dela nikjer izrecno ne citirajo.

Čl. 109 C. C. C. in čl. 75 štajerske Karoline določata popolnoma soglasno: Če stori kdo ljudem s čarovništvom škodo ali kvar (schadenn oder nachteil), naj se kaznuje od življenja na smrt in naj se tako kazen izvrši z ognjem. Če pa uporablja kdo čarovništvo, ne da bi s tem napravil komu škodo, naj se kaznuje po okolišnih (»nach gelegenheit der sache«). Sodniki naj uporabljajo nasvet, kakor je to predpisano. Skoraj enako se glasi

določilo Ferdinande-je, ki pa govori izrecno o tistih, »ki zataje krščansko vero in se vdajo vragu« ter da se smrt na grmadi »omili« s poprejšnim obglavljenjem, če škoda ni bila velika. Vsi ti zakoni polagajo torej važnost na uspeh, ker se kaznuje s smrtjo na grmadi pri živem telesu samo škodljivo čarovništvo. Če pa čarovništvo ni povzročilo nikake škode, naj določi po C. C. C. in štajerski Karolini sodnik kazen po prostem preudarku ali pa se naj obrne po čl. 119 C. C. C. na bližnjo pravno fakulteto, oz. sodišče, po čl. 137 štaj. Karoline pa na deželnega glavarja v Gradcu, ki izposluje obvezno (avtoritativno) mnenje graškega mestnega magistrata. Vendar so se naši čarovniški sodniki v takih primerih obračali za pravni nasvet tudi na znamenitejše juriste, predvsem na odvetnike. Sicer pa je bilo enostavnejše obsoditi čarovnika na isto smrt n. pr. zaradi bogoskrunstva (onečaščenje hostij), posebno ker zoper sodbo ni bilo pravnega pripomočka.

Umor s strupom (veneficium) kaznujeta C. C. C. in štaj. Karolina pri moških s smrtjo na kolesu, pri ženskah z utopljenjem. Ta kazen se more poostriiti s tem, da vleče rabelj storilca na morišče in ga pri tem ščiplje z žarečimi kleščami (čl. 130 oz. 95). Bogoskrunstvo (sacrilegium), posebno onečaščenje hostije) kaznujeta oba zakona s smrtjo na grmadi (čl. 172 oz. 131). Bogokletstvo (blasfemija), t. j. preklinjanje Boga, Marije, angelov in svetnikov se je kaznovalo dokaj različno. Po čl. 106. C. C. C. je določil sodnik kazen po prostem preudarku »an leip, leben oder glidern«, v praksi s tem, da je iztrgal rabelj z žarečimi kleščami obsojencu jezik iz ust ali pa s smrtjo na grmadi. Štajerska Karolina pa kaznuje ta delikt izredno milo (ukor, izpostavljenje na sramotnem odru in drugo). V naših procesih igra blasfemija vlogo kot obtežilna okolnost. Sodomija pa je za čarovniške procese pomembna zaradi tega, ker se je očitalo čarovnicam nečistvovanje s hudičem, oziroma s soudeleženci in soudeženškami čarovniških shodov. Oba zakona (C. C. C. in štajerska Karolina) določata za to hudodelstvo smrt na grmadi (čl. 116 in 81).

Če je torej smatralo sodišče, da je čarovnik zagrešil več hudodelstev, je moglo smrt na grmadi še poostriiti n. pr. tako, da je gnal rabelj obsojen

ca na morišče, ga ščipal z razbeljenimi kleščami, mu odsekal roko ali mu iztrgal jezik in podobno. Naši kazenski spisi omenjajo večkrat, da je ta ali ona čarovnica zaslužila tako kazni, vendar nam ni znan noben primer, da bi se smrtna kazen tako izvršila, ker so sodišča obsodila »iz krščanskega usmiljenja« čarovnice le na smrt na grma-

di, navadno celo tako, da je bila obsojenka poprej obglavljena ali zadavljena in na to truplo sežgano. — Za lažje primere (posebno vedeževalstvo, ki ni povzročilo škode) je bila določena kazni bičanja in izгона iz dežele. Pozneje se omenjajo tudi druge kazni n. pr. zapori, postit itd.

Zdravljenje mrtvoudnosti s „pritiskom“

Mrtvoudnost, revmatizem, diabetis in ischias ozdravljive s preprosto operacijo v nosu?

San Sebastian, sredi julija

Dr. Ferdinand Asuero, ki ga tukaj vsi hvalijo in nazivajo »čudotvorni doktor španske dežele«, po pravici zasluži ta naziv. Uspehi, ki jih je dosegel pri zdravljenju težjih in lažjih primerov mrtvoudnosti, res meje že na čudodelnost. Sodeč po dosežanih njegovih uspehih je ta utrli medicini nova praktična pota. Vnaprej povedano, zdravi Asuero mrtvoudnost s preprosto operacijo v nosni duplini.

Malo pred mojim posetom je ozdravil dr. Asuero znanega španskega bankirja markija Aldamo, potem pa se je preselil v svetovno morsko kopališče Biarritz. Tukaj je imel med drugimi pacienti tudi infanta Jaimea, drugega sina španskega kralja, ki ga je v kratkem ozdravil težke ušesne bolezni. Na stotine šteje število njegovih pacientov, največ mrtvoudnikov. Večina njih je zapustila njegovo ordinacijsko sobo že v desetih minutah popolnoma ozdravljena.

Sam sem bil priča enega najsijajnejših primerov njegove zdravniške umetnosti. Med množico, ki je čakala v ordinacijskem predsoju na zdravnikov poziv, je obrnil nase mojo pozornost mladenič, ki se je s težavo opiral na bergle. Bil je, kakor sem pozneje izvedel, nameščenev v neki madridski banki. Kakor mi je sam pravil, že 16 let ni mogel upogniti kolen. Pri zdravniku se je zadržal samo pičlih osem minut in po konsultaciji je odhajal ozdravljen kot »najsrečnejši človek Španije«, kakor je vzkliknil, ko je zapuščal ordinacijske sobe. Samo preprosta operacija v nosu se je bila izvršila v teh kratkih minutah, a kakor da se je bil zgodil čudež: mladenič je ozdravel po 16 letnem trpljenju.

Ozdravljenje, na katero je dr. Asuero najbolj ponosen, mu je uspelo pri kolumbiškem konzulu v Manchestru. Senorja Yuaquina Oranda je mnogo let mučila bolezen v hrbtnem mozgu. Iskal je pomoči pri mnogih angleških, francoskih in italijanskih specialistih, pa noben mu ni mogel pomagati. Slednjič so ga opozorili na Asuera in konzul je odpotoval k njemu v San Sebastian. Samo pet minut je trajalo zdravljenje in vse bolečine v mozgu so izginile. Konzul se je počutil popolnoma prerojenega in tudi pozneje se ni pojavilo nikakršno poslabšanje bolezni.

Privatna klinika dr. Asuera je v tretjem nadstropju bivšega Knežjega hotela, ki je sedaj izpremenjen v bolnišnico. Ko sem obiskal slavnega zdravnika, so bili pri njem dve sestri in več zdravnikov. Doktor je pokazal dve majčkeni, približno 6 col dolgi jekleni palčici. Na palčici se pritrdi nekakšen projekcijski aparat, skozi katerega se vidi v notranjost organov, ki sicer niso neposredno dostopni vidu. Na eno izmed njih se pritrdi poseben električni aparat za primer, ako se nameravajo zdraviti organi tudi termično, s pomočjo elektrike. Jekleni palčici sta, kakor zatrjuje dr. Asuero, njegova lastna iznajdba in obenem edini instrument, ki ga uporablja v praksi.

Zdravilna metoda dr. Asuera temelji na teoriji francoskega zdravnika Bonnierja, ki je na podlagi znanstvenih raziskovanj spoznal, da je moči vsako bolezen ozdraviti s pomočjo primerne operacije v nosni duplini. Francoskemu zdravniku pa samemu ni uspelo, da bi dosegel praktične rezultate in je celo svojo teorijo zavrgel. »Jaz pa sem se,« je nadaljeval dr. Asuero svojo razlago,

iznova temeljito poglobil v njegovo teorijo, ki sem jo v marsičem izpopolnil. Na podlagi lastnih izsledkov se me je polastilo neomajno prepričanje, da mora biti v teoriji in domnevah dr. Bonnierja marsikaj resničnega. Z njegovimi izkustvi in z lastnimi kombinacijami mi je končno uspelo najti in izkoristiti njeno praktično plat v dobrobit človeštvu.

Operacije, ki jih izvršujem na bolnikih, so sila preproste. S paličicama, ki sem vam jih pokazal, prodrem v nosno duplino pacienta, kjer tipljem z njima toliko časa okoli, dokler na organizmu ne najdem takega občutljivega mesta, da bolnika draži k požiranju ali pa mu požene solze v oči, čim se ga dotaknem s paličico.

Potem na to občutljivo mesto takoj močno pritisnem. V posebnih primerih moram pritisk večkrat zaporedoma ponoviti, dokler se ne pokaže zaželjeni uspeh. Če tudi to ne pomaga, potem se poslužujem električnega grelca, ki sem vam ga že poprej omenil in pokazal.

»Koliko operacij je potrebnih, da za trajno ozdravite revmatizem in mrtvoudnost.« sem ga vprašal.

»S tremi operacijami po svoji metodi absolutno gotovo dosežem uspeh, če v organizmu ni kakih posebnih komplikacij, ki ovirajo zdravljenje.«

»V koliko odstotkih vam uspe ozdraviti mrtvoudnost?«

»V devetdesetih od sto se mi operacije popolnoma posrečijo. Seveda pa smatram, da je moja praksa navzlic dobrim uspehom šele v razvojnem stanju. Pripominjam, da so me tudi že napadli nekateri odlični madridski zdravniki. Veliko vprašanje, ki so mi ga zadali, se glasi: Zakaj ne maram ali ne morem razjasniti zavisnosti med preprosto operacijo v nosu in olajšanjem bolečin, ki ga takoj občutijo vsi deli organizma? Jaz seve ne najdem prav nobenega zadosti tehtnega vzroka, ki bi me prisilil, da svoja izkustva in opazovanja že sedaj razodenem širšemu svetu.

Zadnje tri mesece sem noč in dan delal dopolnilne poskuse. Moj sistem zdravljenja je sedaj skoraj dovršen. Želim samo, da bi dosegel popolnoma zanesljive uspehe. Za enkrat lahko ozdravljam mrtvoudnost, diabetis, uraemijo in ischias. Rad bi pa — kakor rečeno — pri vseh boleznih dosegel pozitivne in traine uspehe tako, da bom svoj sistem lahko prikojil posameznim boleznim.

Baš te dni je prispelo v San Sebastian na stotine mladih zdravnikov, ki bodo

prisostvovali mojim poskusom. V bodoče, kakor hitro bom utegnil, bo moja naloga, da tem zdravnikom z znanstvenega stališča razjasnim in analiziram potek zdravljenja in po moji metodi dosežene uspehe.«

C. J. Ketchum

Povolžan:

Splavarji

(K današnji umetniški prilogi)

I.

Ni sreče v gorenji dolini.
Prezgodaj zapadel je sneg:
Brez posla ostali so mlini,
Vse žito pozeblo je vprek,

Stoji nepremična in mračna
zasnežena vrsta smrek,
Nebo in srce sta oblačna,
Preteče vzdiguje se breg.

Meglà je zastrla obzorje,
prostora ni krog za oči.
Le Dreta šumi kakor mórje,
a hosta sovražno molči.

II.

Še danes je mrka dolina,
je tožen harmonike zvok.
Okorno se suče mladina,
in vrisk je obupen ko jok.
Saj jutri ne bo več nedelje,
izbrisan bo praznika sled.
Odrinejo splavi v Celje,
a voda je mrzla ko led.

III.

Brlji petrolejka v smrdljivi kantini.
Ponoči živijo stoletni spomini,
ob škrtanju pile, skeleč kakor strup,
razvname se stari, srditi obup:

— Križ vrezan v smreko, nam res
da pomaga,
je gozdnemu móžu ko nož.
A grofa črtimo mi hujše ko vraga:
vse tod je njegovo, mi nimamo gošč

Odšle so žal-žene, pregnane od farja ...
Le zopno žganje tolažbo deli.
Za hribovca ni ne Boga, ne cesarja.
Pijl srcu je lažje, če glava boli!

Pripomba: Križ varuje drvarja, na katerega vedno hoče zvrniti gozdni mož posekano deblo.

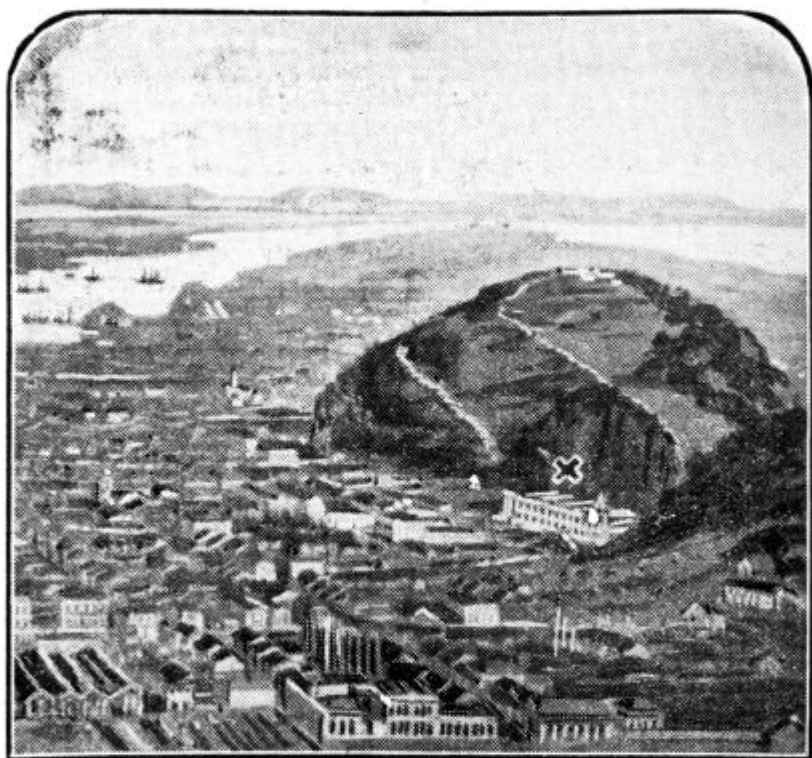
Lepote in strahote Brazilije

Nemška potovalka Margot v. Simpson opisuje Brazilijo takole:

Če sem v prejšnjih časih, ko še nisem poznala Ria de Janeira, slišala hvaliti to mesto kot najlepše na svetu, se mi je zdelo, da utegne biti ta sodba nekoliko pretirana ali vsaj neprevidna. Kajti — kdo naj izmed čudovito lepih mest, s katerimi se ponaša naš svet, izbere eno in ga proglasi za najlepšega? In vendar, ko sem preživela v tem mestu nekaj časa, sem razumela, zakaj

palače, vile, hotele, skrbno negovane nasade in tropski bujne vrtove.

Rio je zgrajen sredi zajetnih bregov, koder se še širi pragozd; amfiteatralično se pne na bregove labirint njegovih hiš; morje, bregovi, pragozd — to tvori z milijonskim mestom vred mogočno scenerijo vse premagujoče lepote, ki je potratno poplavljena z zlatom solnčnih žarkov. Rio je vedno oblečen v svečano obleko, kakor da bi bil vsak božji dan pripravljen na slavnost,

Mesto Santos v Braziliji. Križec na sliki označuje kraj, kjer je stala bolnica Santa Casa, ki jo je zasul plaz z griča.

se ljudje tako navdušujejo za Rio. Čeprav tudi zdaj ne maram trditi, da bi bilo to mesto najlepše na svetu, moram vendar priznati, da tako lepega mesta še nisem videla.

Morje ima tamkaj nepopisno globoko, nasičeno sinjino; v klasično plemenitih, velikopoteznih in vendar neskončno ljubkih linijah se vije zaliv, iz katerega mole strme, slikovite čeri. Vzдолž ob obali teko s palmami zasajene avenije, kjer vidiš številne javne

Najlepši je zvečer, tik pred solničnim zahodom, ko vsa pokrajina žari v najnežnejših barvah od pastelno temne do škvalatno žareče, pa tudi na vse zgodaj zjutraj, ko se prebuja mladi dan. Morje, hiše, pečine v zalivu, pragozd na bregovih, parniki v pristanišču, številne jadrnice, ki lahko plovejo v sanjavo nežne morske daljave, da se gledalcu zdi, kakor da bi bile sproščene vsake teže, tako so fine in lahke — skratka, vse, kar doглеda oko, dobi najprej ne-

verjetno nežen, skoraj nadzemesko dišeč nadih rožnate barve. Od minute do minute, ne od sekunde do sekunde, se ta kakor dih rahla rožnata barva zgošča; čedalje bolj, dokler očarljiva lepota te skoro da fantastične pokrajine ne zablešči v globoki, nasičeni, polni rožnordeči barvi, ki potem blede v divs- nih odtenkih, v nepopisnih barvnih prehodih: tako vzhaja mogočno soln- ce, ki s svojim bleskom vse obilno pozlati.

Na avenijah, ki se vijejo mnogo ki- lometrov vzdolž ob morju, kar mrgole avtomobili; pešcev ni veliko na ulicah, zakaj huda vročina nikogar ne mika na sprehod. Na glavni ulici, na dolgi, elegantni Avenida Rio Branco in v njenih stranskih ulicah pa vlada vzlic temu nepopisno vrvenje in gomazenje ljudskih množic. Tukaj se sprehajati, flirtati, čebljati in se pomenkovati, to je najlepša zabava za moške in žens- ke, ki nimajo podnevi dela in nadlež- nih skrbi. Sicer pa: Braziljanec je trdno preverjen, da Bog v svoji ne- skončno modri dobroti ni ustvaril lju- di za delo. Dame, ki so vedno oble- čene zelo okusno in se rade ponašajo z obilnim nakitom, so kaj pogosto zelo lepe in bi bile lahko še lepše, če bi malo manj rabile puder, pomado in barvilo za ustnice, s čimer se često pretirajo uprav do grimasnih potez. Tudi gospoda daje zelo veliko na svo- jo vnanjost, pri čemer pa le preveč razodeva neprikupno gizdalinstvo in porabi mnogo več parfuma nego do- pušča dobri okus.

Električna železnica se vzpenja viso- ko v hribe, v Santa Theresa, kjer se sanjavo vrste krasne vile, obdane od senčnih, živopisanih vrtov. Razgled od tukaj na mesto in morje je uprav pres- sunljiv po svoji mogočnosti in lepoti. Če je Santa Theresa elegantna četrt v hribih pragozda, tedaj je Copacabana divno mesto vil ob morju. Tu polje vse leto veselo kopališko življenje, ki se ga udeležujejo v lepem številu tudi srečni tujci, v glavnem Severoameri- čani in Angleži, ki tudi tvorijo večino igralcev, borečih se zvečer za ruleto v igralnici copacabanskega Palace-hotela za srečo v igri, ki pa je le redkokdaj kateremu mila. Kakor v Evropi v Mon- te Carlo, se tudi tu zaigrajo vsak večer težke vsote. Da so izgube tako česte in dobički toli redki, bomo razumeli, če izvemo to-le: Pred nekaj leti je hotelska družba oddala v najem igral-

nico za tako fantastično najemnino, da so vsi s sigurnostjo prerokovali skoraj- šnji konkurz drznega najemnika. Toda gospoda ni dovolj računala z demon- sko močjo igre, ki kaj rada obsede tujce, pa tudi domačine, in mnoge ne izpusti iz svoje peklenske oblasti, do- kler se ne izpremene iz bogatašev v jadne nemaniče. Ze v dveh mesecih je zbral najemnik denar za celoletno na- jemnino; vse ostale mesece mu je te- klo v malho kakor zlata reka.

O Riu ne moremo govoriti, ne da bi omenili njegovih proslulih karnevalov; kdor jih ni videl, pozna to mesto le na pol. Tujcu se zdi ob karnevalskih dneh, da je zašel med same obsedene ljudi. Povsod vidiš množice vpijočih, rjovečih, fantastično oblečenih ljudi, ki jih preganja nekaka vročična zabave- željnost, in ki delajo tako gnečo in hrup, da se čudom čudiš in vprašuješ, kakšni so neki ti ljudje. Gneča, ki vla- da takrat na Avenida Rio Branco, se ne da opisati: nevesčemu naravnost ograža življenje. Razburjeni pogledi se bliskoma križajo; zaglušujoč, živce pretresujoč krik se spaja z vriščecimi zvoki avtomobilov, s sikanjem raket, s hrupno godbo neštetihi kapel. Pono- čni se razbohota po kavarnah, klubih, gledališčih, hotelih, barih, restoranih in plesiščih nebrzdano življenje in vrve- nje, — vse v znamenju sladke strasti, ki se tu razmahuje do onemoglosti.

Ko poletje s svojo žgočo pripeko iz- premeni Rio v pravi pravcati pekel, se vsa boljša družba umakne v gore, v očarljivi Petropolis, kamor prispeš po poldrugourni lagodni vožnji z vlakom. Ta kraj je bil prvotno nemška nase- lina, ki jo je ustanovil nesrečni cesar Don Pedro; pozneje se je sem prene- sel poletni sedež prezidenta zvezne re- publike, diplomatskega zbora in odlič- ne družbe. S svojim osvežujočim hla- dom, dobrim, močnim zrakom, lepimi vilami in potratno obilno vegetacijo, obstoječo iz prelestnih cvetic, nas ta kraj spominja majhnega paradiža.

Najbogatejša država Brazilije je Sao Paulo, čije glavno mesto enakega ime- na je bilo še pred dvajsetimi leti sred- nje mesto s 70.000 prebivalcev; rastle je torej z ameriško hitrostjo, zakaj danes šteje skoraj že milijon duš. Me- sto pa se ni moglo razvijati v skladu s to poplavo naseljujočega se prebival- stva: cele četrti očitujejo narejenost za silo in k razkošnim vilam vodijo divje, netlakovane ceste, V svetovno-

znanih kačjih zavodih se vzdržujejo tisoči strupenih kač, ki jim njih čuvaji odvzemajo strup, iz katerega se izdeluje zdravilni serum zoper pik strupenih kač. Država Sao Paulo je za svoje bogastvo dolžna hvalo kavi, čije rastline zelo prija klima in rdeča prst te dežele. Pa tudi bombaževina in riž dajeja čedalje večje dohodke; slednji sadež je že danes brazilijanski izvozni predmet.

Severna Brazilija je čisto tropska in neznosna Evropcu, dočim južna Brazilija z državami Parana, Santa Catharina in Rio Grande do Sul vsaj ponekod omogoča Evropcu uspešen obstoj in delo. Tu so tudi mnoge naselbine evropskih izseljencev.

Selišča naših rojakov leže sredi pragozdov. Bridka mu je usoda, kdor si mora tukaj krčiti tla in pridobivati zemljo za obdelovanje. Tak pragozd nima prav nič romantičnega in lepega; skozi njegove goste krošnje, rastline vzpenjalke in zajedavce vseh vrst ne morejo prodreti solnčni žarki. Povsod vlada smrtna tišina. Razen kač nobene divjačine; daleč naokrog se ne oglašajo noben ptič. Samo zdaj pa zdaj zavrešči kaka papiga. Pragozd ubija vse življenje, vso moč tal izsrka on sam, »zeleni pekel«, sovražnik slehernega življenja.

Brazilija bo lahko še mnoga desetletja sprejemala dotok evropskih izseljencev, zato se vlade njenih držav zelo trudijo, da bi krile potrebo človeških sil iz obilnega rezervoarja čedalje

bolj ubožne, od medsebojnih bojev in narodnega sovraštva oslabiljene Evrope. Večini izseljencev je namenjena težka usoda, da postanejo kolonisti v pragozdovih; to pomeni trdo, najnapornejše delo v pekočem solncu od rane do pozne ure; pomeni brezupno samoto, neutolažljivo odpoved vsaki, tudi najskromnejši duševni hrani. Ubogi ljudje, ki morajo duševno izbirati v »zelenem peklju«. Vedno prepozno spoznajo, kako resničen je neki rek, ki pravi: »Nihče se nekaznovan ne potika pod palmami.«

Neprimerno prijetnejši nego v tematičnih in vlažnih pragozdovih je obstoj da solnčnih višinah planjav z njihovim močnim zrakom, čudovito prostostjo, z ogromnimi kompleksi zemlje, koder raste bujna trava. Vsak dan prinaša kaj novega. Danes je lov za proslulim konjskim tatom, jutri za jelenom, potem pridejo kupci za govedo ali za konje. Prebivalec teh pokrajin se lahko vsemu svetu smeje v obraz; nič mu ne manjka in svoje svobode ne bi bil zamenjal niti s kralji, dokler ima svojega žrebca pod sedlom in zvesto dekle v koči ob preriji.

Med prebivalci planjav in obrežja je razlika kakor med dnevom in nočjo. Prvi je zanesljiv, zvest in pošten, hraber in odkrit, od kulture komaj dotaknjen primorec pa je zvit, zahrbtn, nagnjen k laži. Ta je presrčen, onf preračunljiv. Vse Brazilijance pa odlikuje zelo razvita ljubezen do otrok,

.....
Davorin Ravljen

Po Dunavu od Beograda do železnih vrat

Vtisi in zapiski slovenskega izletnika

Od Golubca do Kazana

Skozi Djerdap, skozi Železna vrata — pot moje radosti in radovednosti. Kakor da sem zopet enkrat odložil vse, kar je težkega in bedastega v življenju, sem s svojo skromno popotno torbo, zreducirano že na minimum z lahkoto otroških korakov hitel v blagoslovljenem nedeljskem jutru iz Golubca po oni trdi beli cesti proti pristanišču, ki je od trga oddaljeno tri kilometre. Desni dunavski breg s svojim visokim navpičnim pogorjem je še počival v senci, a izza njega je solnce že davno yrglo goste pra-

mene, da se je romunska stran videla pozlačena in prerojena kakor po blagodejnem dežju. Dunav na svojem velikanskem zavoju pa se je prelival, kakor da sam sebe umiva za nedeljsko pot proti Črnemu morju. Komaj sem dosegel pristanišče in še pravočasno dobil vozno karto, ko se je tam gori na ovinku pojavil parnik, bel in zravn kakor labod.

»Kralj Petar« — dokaj vreden tega imena.

★

Veste, kako je na potovanjih: domišljija ustvarja v duši podobe in panorame.

ki se nato razblinjajo druga za drugo in se često le nerade umikajo vtisom, realnosti. V tem pogledu je bila pot skozi Djerdap zame presenetljiva izjema. Vso pot sem gledal vnaprej v domišljiji, kakor da rastejo skale ob dunavski ožini v neke ogromne dimenzije, čuvajoč strašno samoto kakor mrke straže. To so tista železna vrata, skozi katera vodi pot iz Evrope na iztok in jih je zgradila priroda sama. Geologi naj govore, kdaj in kak tektonski potres je tu razmajal trdo srce zemlje in kako si je Dunav razklal pot proti morju. Popotnik je samo zavzel od strmenja in presenečenja, da njegova domišljija za to pot še oddaleč ni bila tako smela, kakor so silni vtisi, ko djerdapsko klisuro motriš s palube parnika, ki si previdno, zelo previdno išče vijugasto smer.

Predvsem: daljina. Pot skozi Železna vrata (turški Demirkapija, dandanes najbolj običajno Djerdap) ni morda le kratek sprehod ali pasaža, marveč celih 90 km dolga soteska, ki se vleče od Golubca do Kladova. A variantje so vso pot tako raznolike, da bi jih lahko nategnil samo na Leibnitzovo kopito: na drevesu ni niti en list enak drugemu, — v Djerdapu ni niti en pogled brez novega, vedno drugačnega vtisa.

★

Odhajamo od Golubca. Točno ob 5. zjutraj. Sveži in dobro prespani predramimo na krovu in restavracijskih prostorih še poslednje razmršene in neumite dremavce. Kakšna čudna zmes vam je nabrana na dunavskem parniku! Poleg dičnih srbskih matron s fesiči in gosto opletenimi kitami mnoge »modernizirane« hčerke, študenti, ljubavni in zakonski pari, trgovci, gosposki izletniki pa gruče zagorelih, šibkih Vlahov in Vlahinjic, žlobudrajočih v svojih narečjih s slovanskim prizvokom, da radoveden prisluhneš in razbiraš zagonetko, kako in kaj neki govore. Vesela družčima! Kakor vrabci v prosu. Vse je že pokonci, vse se že razpostavlja po palubi in ob ograji oboda. Zares, jutro je prekrasno. Vendar jutra so v maju in juniju tod vedno lepa, če ni nevihte. In mnogi so Djerdap prepotovali morda že stokrat. Vendar, navada je taka, da se skozi Djerdap — razen v nevihti — ne potuje pri rakiji ali črni kavi v »kantini«, marveč na krovu. Prav tisti, ki jim je pot že dobro znana, uživajo v opazovanju, kako bo krmar ravnal ladjo ...

Kdaj smo že zbrzeli mimo razvalin starega Golubca! Dunav nosi, Dunav tira ladjo menda kar sam. Zožila se je struga bolj ko na polovico, zato pa se tudi poglobila. Pri Dobri dobro opažamo brzice, v katerih se prej tako komodni dunajski gospod Dunav neverjetno urno poganja mimo pragov in skal. Kmalu nato se ustavimo na romunski strani pri vasi Drenkovu, ki je seveda srbska, kakor še kakih 40 drugih. Vstopajo lotsi — krmarji mednarodne dunavske komisije, ki edini smejo voditi ladje in vlačilce doli do Oršove (in nazaj, seveda). To so izvežbani in preizkušeni fantje, ki poznajo vsako najmanjšo čer, ki jo morda komaj za par centimetrov pregrinja voda. Predvsem pa do vseh podrobnosti poznajo traso, kjer je mednarodna dunavska komisija skoro sto let (1827—1916) razstreljevala skalovje v reki in omogočila plovbo, ki je prej zadajala mornarjem največji strah. Lotsi (vseh skupaj je menda 43, večinoma Srbov) prevzamejo vso vodstvo in zanje se po tonaži ladje plačuje mednarodni dunavski komisiji tribut.

— V kakšni valuti? mimogrede vprašam nekega funkcionarja ladje, s katerim sva na krovu načela razgovor.

— Menda v napoleondorih. Pa ne vem ...

Se ne vé ... tako — veste — je tam doli okrog Železnih vrat in dalje do tromeje običajno. Nihče ne ve ali vsaj noče tujcu povedati nič točnega. Že res. Dunav je mednarodna reka, toda meja je na vsakem njegovem bregu in zato je bolje, če nihče ne ve nič točnega. Sam se hitro navadiš tega in si boš končno priznal, da je vendarle najlepše potovati brez karte in pisanih komentarjev, govoriti pa z znanci in neznanci o ljudskih pravljicah.

★

Pri Dolnjem Milanovcu, kjer se končuje Mali Djerdap, se Dunav zopet razlije poldrugí kilometer široko. To pa je tudi njegov poslednji odpočitek pred vstopom v najznamenitejšo ožino, v Kazan. Navzlic širini pri Milanovcu pa je bil Dunav na svoji moči že toliko opešal in se zopet poplitvil, da je tudi ta široki predel posebno v suhem poletju lahko še vedno opasen za globlje toneče ladje. Prej v Malem Djerdapu zadrževan po ožinah in pragovih, posebno pa še pri navpično v strugo padajočem rtu Grebenu neposredno pred Dolnjim

Milanovcem, napolni Dunav v vročem poletju komaj tretjino struge in vsenaokrog se pojavijo gole čeri, med katerimi mora krmar oprezno voditi ladjo zdaj na levo, zdaj na desno in naravnost, kakor pač kažejo znamenja, zasajena ali pritrjena sredi struge, koder je dinamit omogočil plovbo.

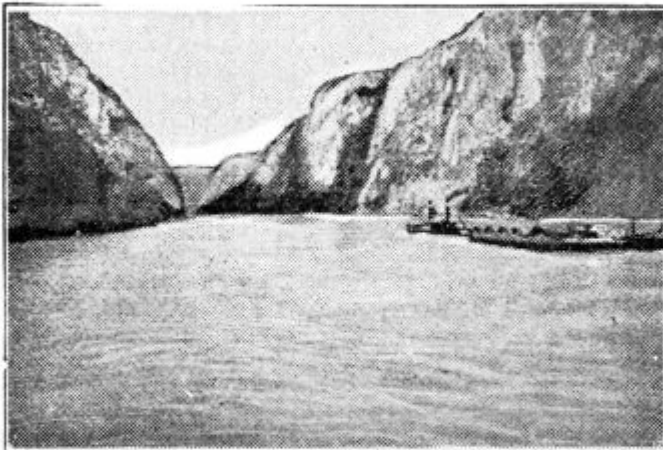
★

Pri Dolnjem Milanovcu, da — ko je sredi tistega nepozabno lepega nedeljskega dopoldne v začetku junija pričela po svoji grdi maniri nastopati košava, da se je Dunav dvojno jezen krotovičil preko čeri in se s pol metra visokimi valovi poganjal ob ladjo in ob bregove, se mi je s strahoto obnovil spomin na lansko tragedijo, o kateri sem takrat čital v beograjskih listih in mi je poštar v Golubcu, ki je bil o njej poročal kot očič

krogla mimo ušes, če ne v glavo... Dasi posvarjeni od naših finančnih paznikov že v Velikem Gradištu so pogumni nemški skavti nadaljevali pot mimo Golubca in pri Dolnjem Milanovcu zašli v nesrečo. Saj se ne ve, kakšen je bil vzrok, ko jih je možnih sto ali pa samo eden. Začelo je tiste tri platnene čolničke vrtinčiti in pričela se je strašna borba treh mladih, čilih življenj s smrtjo. Dva skavta sta se rešila, tretji je utonil. Ne vem več, kje so ga našli in pokopali, toliko se spominjam, da je preostala tovariša, vsa bleda in bridka, spraval pod svojo gostoljubno streho Slovenec Petrič, trgovec z lesom v Dolnjem Milanovcu.

★

V to nesrečo sem se bil zamislil, čepeč do ušes zavil v letni plašč na palubi

Kazan, znamenita soteska v Djerdapu

videc, še posebno živo pripovedoval: trije nemški skavti so se pripeljali po Dunavu s svojimi platnenimi čolni. Vse je šlo po sreči. Do Golubca in še nekaj dalje. Čemu tudi ne? Za plovbo s čolnom ni idealnejše reke, kakor je Dunav. Če ni košave. In do Golubca. Zgodi se sicer lahko, da si čolnar izbere levo stran, kjer je Dunav vedno bolj pohleven kakor na desni, posebno še tam, kjer se pojavljajo otoki, ki nagibajo k nam, a so vsi v romunski posesti in je romunska polovica struge povsod bolj široka kakor naša, — zgodi se torej lahko, da romunski obmejni stražniki, ki ne poznajo šale, pozovejo sumljivega čolnarja k sebi in ga tirajo čez hrib v svojo karaulo, a če se ne odzove, mu — lahko, kakor pravijo — zažvižga

nasproti poveljniškemu mostu, uživajoč nebeško sonce, a bičan z ladjo vred od ostrih udarcev košave, ki se je sunkovito zaganjala ob Dunav. Ta je — dvojno jezen, kakor pravim — skušal zamlati nagajati ladji, ki je čvrsto rezala valove proti pristanišču. Tu sem se vzdramil: v toliko je pa vendar kljubovala košava, da se je parnik skoraj s težavo pritisnil ob »šteke« za izstop in vstop pasažirjev. Ljudi vse polno na bregu? Kakor pri nas ob nedeljah na podeželskih kolodvorih. A vse bolj pisan in živahen svet. Z ribami trgujejo nekateri.

— Alat privuci! poveljuje kapitan.

Pritegujejo vrvi, znova zaropočejo motorji, a ladja noče k »šteku«. Kapitan komandira in znova pritegne.

Končno! Redki izstopajo, nove pasažirje dobimo. Naj ima Dunav svoje veselje! Pozibaval nas bo tem več skozi precep Kazan tja do ljubeznive Oršove. Kaj nam

pa more s košavo vred! Loša gledam pri krmilu in ta virtuoz nas vodi tako smelo in smehljaje, kakor da jadramo v Koromandijo.

Novi vidiki v boju s tuberkulozo

Izsledki ameriških znanstvenikov

V »Science News Letter« z dne 1. junija t. l. je izšel članek ravnatelja washingtonskega »Science Service« Edvina E. Slossona o novih uspehih protituberkuloznega boja v Ameriki. Slosson piše:

Vse organizacije, ki so se doslej v Zedinjenih državah bavile vsaka za se z bojem zoper tuberkulozne bacile, so se zedinile pod vodstvom Raziskovalnega komiteja ameriške protituberkulozne zveze za sistematičen vojni pohod proti tuberkulozi. Več ko sto kemikov, bakteriologov, drogistov, fiziologov in zdravnikov v vsej Severni Ameriki skuša sedaj izvesti enoten ofenzivni načrt. Njihov prvi cilj je bil odkriti vzrok bolezni. Ko so to dosegli, je krenilo njihovo raziskavanje na drugo, končnemu smotru bližjo pot: na iskanje sredstva, ki bi ta vzrok odpravilo in ozdravilo nesrečno jetiko.

Že dolgo je znano, da je tuberkuloza v zvezi z nekimi rastlinskimi paraziti, bacili, ki se vgnezdijo v stanicah pljuč ali kakega drugega dela telesa in tvorijo v obliki majhnih vozlov gnezda oziroma kolonije, ki jih imenujemo tuberkule. Toda kaj je krivo, da te majčkene živi zlomijo krepko moč mladega človeka? Kako to, da majhna kolonija teh mikroskopsko drobnih vsiljencev povzroča vročico in potenje, splošno oslabiljenje in hiranje celega telesa? Ali ga zastrupljajo? Ali povzročajo škodo živi ali mrtvi bacili? Iz česa obstoje te živi? Kaj izločajo iz sebe, dokler so živi? Kaj ostaja za njimi, ko poginejo?

Prvi korak v raziskavanju tuberkuloze je bila analiza teh bacilov. Dva velika tovarnarja medicinskih izdelkov sta ponudila komiteju poljubne količine materiala za analize. Dognalo se je, da se da tuberkulozni bacil v nasprotju z mnogimi drugimi bacili gojiti tudi izven živalskih organizmov. Uspeva v steklenici, ki vsebuje nekatere kemikalije.

Naše raziskavanje je prineslo že dva presenetljiva izsledka,

Med toksičnimi sestavinami tuberkuloznih bacilov so našli dve substanci, ki spadata v skupino najbolj znanih hraniv in sicer: doslej neznano mast, ki jo tvorijo tuberkuli in takisto doslej neznan sladkor, ki lahko ob nekaterih okoliščinah deluje smrtilno.

Vse doslej odkrite vrste maščobe in sladkorja so redilne in neškodljive. Sedaj odkrita mast pa tvori, če jo injiciramo v telo kakšne živali, enako vrsto tuberkulov kakor jih tvorijo živi bacili. Ta maščoba seveda ni živa; z zapletenim čistilnim procesom so jo ločili od vseh drugih substanc. Njo bo mogoče proizvajati umetno iz mineralnih substanc, ker vsebuje iste prvine kot navadne maščobe, samo po svoji sestavi je enaka maščobnim kislinam hraniv, n. pr. stearinovi kislini. Ta vrsta masti torej lahko povzroči tiste majhne vozle, ki so tako značilni za bolezen in ki smo jih doslej našli samo v kolonijah živih bacilov. Če injiciramo to mast v kak organizem, je prvi učinek ta, da se vzpodbudi rast posebnih vrst krvnih stanic, v katerih živi tuberkulozni bacil. Nenormalno pomnožitev teh stanic poruši ravnotežje v telesnem staničevju in tako povzroči bolezenske znake.

Drugo odkritje je še bolj presenetljivo. Gre za značilno vrsto sladkorja; če ga vbrizgamo v kri tuberkulozne živali, tedaj žival takoj pogine. Pri neinficirani živali pa je ta morilna snov začudo nedolžna. Ta sladkor je bel prašek, ki se na videz nič ne razločuje od raznih nedolžnih praškov te barve; ima mace sladkast okus in obstoji iz istih prvin kot druge vrste sladkorja, tako da je prav za prav čudno, da ima strupene lastnosti. Zdi se, da vpliva naravnost na tako zvane priobisti, kar je vzrok potenja in vročice.

To pa ni edini primer, da se je v bolezenskih kateh izsledih sladkor; še nedavno so izločili iz materiala pneumonije več neznanih vrst sladkorja.

V severni Rusiji je nedavno posebna ekspedicija proučavala primitivno ljudstvo, tako zvane Vogule, čijih vera je zmes krščanstva in paganstva. Slika prikazuje vogulsko obitelj.

Današnja umetniška priloga

»Splavar pod celjskim starim gradom« po originalu Iva Erhartiča nam predočuje še vedno ponosne razvaline gradu celjskih grofov nad slikovito dolino Savinje s karakterističnim splavarjem. Opozarjamo na pesem »Splavarji« v današnji številki.

«ZIVLJENJE IN SVET» stane celoletno 80 Din, polletno 40 Din, četrletno 20 Din, mesečno 8 Din. — Posamezne številke stanejo v podrobni prodaji samo 2 Din. — Naroča se pri upravi, Ljubljana, Knafljeva ul. 5. Naročnina za inozemstvo: ITALIJA četrletno 8 lir, polletno 16 lir, celoletno 30 lir. FRANCIJA mesečno 4 franke. ČESKOSLOVASKA mesečno 6 kron. AVSTRIJA mesečno 1 šiling. AMERIKA in ostalo inozemstvo 1 in pol dolarja na leto.

Urejuje Božidar Borko. — Izdaja za konzorcij Adolf Ribnikar. — Za »Narodno tiskarno d. d.« kot tiskarnarja Fran Jezeršek. — Vsi v Ljubljani.

Foto Ivo Erhartič

Splavar pod Celjskim starim gradom